

YENİŞEHİRLİ AVNÎ BEYİN MİR'AT-İ CÜNÛN'U

*Lokman TURAN**

ÖZET

Avnî Bey'in hangi tarihte yazdığı bilinmeyen Mir'ât-i Cünûn adlı eseri, hem 19. yüzyıl Osmanlı toplumu hakkında sosyolojik tenkitleri hem de toplumdan seçilen bazı tiplerin psikolojik tahlillerini ihtiva eden tamamlanmamış bir mesnevidir. Eser; edebiyat, sosyoloji ve psikoloji alanlarına ait unsurlar ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Şair, mesnevinin girişinde eserin delillerle söyleşmek suretiyle vücuda geldiğine; eserdeki tiplerin, gözlem ve tecrübeye dayalı olarak ele alındığını vurgular.

Mir'ât-i Cünûn'u ilim âlemine ilk kez tanıtan Mehmet Çavuşoğlu'dur. Çavuşoğlu, 1965'te bir sempozyumda eseri ana hatlarıyla tanıtmış ve tek nüshadan hareketle mesnevinin metnini vermiştir. Bu çalışmada eserin ulaşılabildiğimiz farklı iki nüshası ve Çavuşoğlu neşri karşılaştırılarak mukayeseli bir metin oluşturulmuştur. Çavuşoğlu'nun neşri 486 beyitken, elde ettiğimiz metin 665 beyittir.

Anahtar kelimeler: Mesnevi, Yenişehirli Avnî, Mir'ât-i Cünûn, tip, tip tahlilleri

MIR'AT-I CÜNÛN OF AVNI BEY FROM LARISSA

ABSTRACT

Mir'ât-ı Cünûn of Avni bey, which is not known when written, is an unfinished masnavi including both sociological criticisms about 19th century Ottoman society and psychological analysis of some human types chosen from the society. The work is important with regard to comprising such components as literature, sociology and psychology. Poet emphasizes that his work was formed by conversation with mad people, and taken individuals into consideration based on observation and experience.

Mehmet Çavuşoğlu is the one who introduced Mir'ât-ı Cünûn to the world of Science. He outlined the work in a symposium held in 1965, and presented the Masnavi script based on just one copy. This study composes a new comparative text by comparing two copy of the Mir'ât-ı Cünûn that we could have obtained and Çavuşoğlu's publication. While Çavuşoğlu's text is composed of 486 couplets, the text we composed is 665 couplets.

Key Words: Masnavi, Avni from Larissa, Mir'ât-i Cünûn, Analysis of Human Types

¹ Dr., Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Giriş

*Ey büt-i çîn gör nice üstâddır âyîne kim
Sûretin nakşın hemân gördüğü dem tasvîr ider
Kemâlpaşazade*

Eserlerindeki çok yönlülük itibarıyla -divan ve mesneviden, roman tercümesine¹; ıstılahat lügatinden tiyatro denemesine kadar-edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahip olan Yenişehirli Avnî Bey, fikir hayatımız bakımından da önemli bir şahsiyettir.²

Yenişehirli Avnî Bey'in doğum tarihiyle ilgili kesin bilgi bulunmamakla birlikte, şairin H. 1242-1243/ M.1826-1827'de Yunanistan'ın Yenişehir (Larissa)'de doğduğu tahmin edilmektedir.³

İyi derecede Farsça, Rumca, Arapça, biraz da Fransızca bilen ve özellikle İran edebiyatına derin bir vukufu olan Avnî Bey'in, *Türkçe Divan'ı*, *Farsça Divan'ı*⁴, *Mir'ât-i Cünûn* (tamamlanmamış) mesnevisi, *Âbname* adlı yarı manzum, yarı mensur bir istidanamesi; kendisine zararı dokunacak düşüncesiyle yaktığı, *Nihân-ı Kazâ* adlı hicivlerini ihtiva eden eseri, tamamlanmamış bir *Mesnevi tercümesi*, *Istılahat lügati*, Rumca'dan tercüme ettiği *İntak* adlı bir romanı, on beş yirmi kadar *şîir mecmuası* ve yayına hazır hâle getirdiğimiz *Âteş-kede* adlı (tamamlanmamış) bir mesnevisi bulunan⁵ Avnî Bey, H. 1301/ M. 1883'te İstanbul'da vefat etmiştir.⁶

Mir'ât-i Cünûn

Arapça bir kelime olan mir'âtın, Farsça'sı “âyine”; Türkçe'si “ayna” ve “gözgü”dür. Mir'ât sözlükte mecazen, bir nesneyi veya bir hâli aksettiren ve göz önünde canlandıran şey, kavram ve hâl manasında; edebiyatımızda parlak, mücella satıh ve yassı; tecelli

¹ Kaynaklarda Yenişehirli Avnî Bey'in Rumca'dan tercüme ettiği “*İntak*” adlı bir romandan bahsedilmektedir. Şairin Milli Kütüphaneden elde ettiğimiz defterinde yer yer bu romandan tercüme yapıldığı tespit edilmiştir.

² Avnî Bey, çeşitli konulardaki yazılarını (Mahfel ve Eşref) adlı dergilerde neşretmiştir. Bununla birlikte özel defterinde, Osmanlı'nın geri kalma sebeplerinden, alfabe meselesine kadar bazı konuları ihtiva eden muhtelif yazılar bulunmaktadır. Bunları ayrı bir makalede değerlendirmeyi uygun buluyoruz.

³ Lokman Turan, *Yenişehirli Avnî Bey Divan'ının Tahlili (Tenkitli Metin)*, *Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1998, c. I, s. 20.

⁴ Mehmet Atalay, *Yenişehirli Avnî Bey Farsça Divan*, Aktif Yayınları, Erzurum 2005.

⁵ Turan, a.g.e, s. 33-35.

⁶ Turan, a.g.e, s. 27.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

mahalli, vasıta gibi manalarda kullanılmıştır.⁷ Tasavvufta, “*İnsanı kâmilin kalbi. Allah'ın zat, sıfat, isim ve fiillerine mazhar ve tecelligâh olması itibarıyla umumi manada insana, özel manada kâmil insana ayna (mir'at, âyine) ve (mir'at-ı Hak, âyine-i Rahman)*”⁸ anlamlarına gelecek şekilde ele alınmıştır.

“*Delirme, çıldırma, delilik*” anlamlarına gelen “*cünûn*” kelimesi ise, Arapça “*cinn*” kelimesinden türemiş bir isimdir. “*Cünûn*” kelimesinin delilik hâlini ifade etmek için kullanılmasında cinlerle ilgili çeşitli inanışların etkili olduğu düşünülmektedir. Yine aynı kökten türemiş olan “*mecnûn*” da delilik hâlini kendisinde barındıran kişiyi ifade etmede kullanılmıştır.⁹ Tasavvufta cünûn, “*Hak âşıklarının Hak'tan başka hiçbir şeyle meşgul olmamaları, İlahi aşk ile sermest olmaları, deli olmadıkları hâlde deli gibi görünmeleri*”¹⁰ anlamlarına gelmektedir. *Mir'at-i Cünûn* terkibi ise, “*delilik aynası*” anlamına gelmektedir.

Avnî Bey, “*mir'at*” ve “*cünûn*” kelimelerini divan şiirinin ve tasavvuf lügatinden kısmen farklı kullanmış; muhtelif tiplerin çeşitli arızalarını büyüteç altına koyarak, bu arızaları delilik kavramı çerçevesinde tipleştirmiştir.

Kaynaklarda, *Mir'at-i Cünûn*'un hangi tarihte yazıldığına dair bir kayıt yoktur. Eseri 1965'te düzenlenen bir sempozyumda ilim âlemine tanıtan Mehmet Çavuşoğlu'dur.¹¹ Çavuşoğlu *Mir'at-i Cünûn* çalışmasının başında kısa bir inceleme yapmış, bu incelemede eserin iki nüshasının daha bulunduğunu ve kendisinin bir takım imkânsızlıklar nedeniyle diğer iki nüshaya ulaşamadığını ifade etmiştir.

Çavuşoğlu neşrinde, *sebeb-i telif* mahiyetinde bir giriş; *hayal ve icmal-i ifade* fasıllarıyla birlikte toplam 486 beyitten oluşan 22 fasıl bulunmaktadır. Yaptığımız bu çalışma ile elde edilen iki nüsha, Çavuşoğlu neşriyle karşılaştırılmış, bu sayede eserdeki toplam fasıl sayısı 33'e, beyit sayısı ise 665'e ulaşmıştır. Buna rağmen eserde bazı başlıkların alelacele geçilmesi, bazı konuların yarım bırakılması ve

⁷ Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992, s. 54.

⁸ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999, s. 72.

⁹ Ayşegül Akdemir, “*Divan Şiirinde Cünûn ve Mecnûn Kavramları ile Bu Kavramların Fehim-i Kadim Divanı'ndaki Kullanımı*”, Bilig, Sayı: 41, 2007, s. 23.

¹⁰ Uludağ, a.g.e, s. 124.

¹¹ Mehmet Çavuşoğlu, “*Yenişehirli Avnî Bey ve Mir'at-ı Cünûn*”, *Symposium* (Ayrı basım), nr. 1, İstanbul 1965.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

mesnevinin bitirildiğine dair herhangi bir faslın bulunmaması sebebiyle eserin tamamlanmış olduğunu söylemek mümkün değildir. Zaten Süleymaniye nüshasının müstensihi Suud el-Mevlevî eserin itmam olunmadığına dair şunları söyler: “*Bu eser de burada kalmış ma’atteessüf itmâm olunmamışdır. Siyâk u sibâka nazaran hitâma takarrüb itdiği anlaşılıyor. Mükerreren taşşiye olunduğı vechile ebyât arasında açık bırakılan mahaller müsveddenüñ tarz-ı tahtiriniñ aynıdır. Bu tarzdan anlaşılır ki araya bazı ilâve idilecek beytler taşavvur idilmiş fakat yazılamamışdır. Kavs içindeki ebyât u muşâra’atı câmi’ eser Veled Çelebî Efendi hazretleriniñdür.*”¹² Suud el-Mevlevî, parantez içinde gösterilen ilavelerin Veled Çelebî’ye ait olduğunu söyler ki, bundan Avnî Bey’in daha sonra eseri tekrar gözden geçirme imkânı bulamadığı anlaşılmaktadır.

Yirmi dokuz tipin çok renkli ve canlı tasvirlerle ele alınarak çeşitli psikolojik tahlillerin yapıldığı eser hakkında Çavuşoğlu “*Şair ele aldığı mevzularda, cinnet nevilerini bunlarla ilgili birçok deyimleri, darb-ı meselleri cinas ve istiare gibi edebi sanatlar yoluyla kullanmıştır. Mesela (Ekul)de yemek çeşitleri ve obur insanı tavsif için kullanılan tabirler; (Müneccim)de yıldızlar ve bunların eski hey’et ilminde, astroloji (ilm-i nücum)da mevzu-ı bahs hususiyetleri; (Sebebi imtidad-ı dava) ve (Zendost)da musiki makamları zikredilmiştir. Mesnevinin baş taraflarında o zamanın inkılâp hareketleri hakkındaki düşünceler muhtelif vesilelerle beyan edilmektedir.*”¹³ demek suretiyle eserin mahiyeti hakkındaki düşüncelerini ifade eder.

Eserde ele alınan tiplerin nasıl teşekkül ettiği hususu bilinmemekle birlikte, şairin resme olan yatkınlığının ve yaptığı seyahatlerde karşılaştığı, konuştuğu insanların tipik özelliklerini büyük bir dikkatle gözlemlemesinin, bu tiplerin şekillenmesinde büyük payı olduğu kanaatindeyiz. Şairin *özel defteri*¹⁴ndeki resimlerden, çizdiği krokilerden, seyahat ettiği yerlerle ilgili notlardan bu sonucu çıkarmak mümkündür. Aşağıda, Avnî Bey’in özel defterinde yer alan resimlerden ve krokilerden birer örnek verilmiş ve seyahat ettiği yerler hakkındaki notları aktarılmıştır.

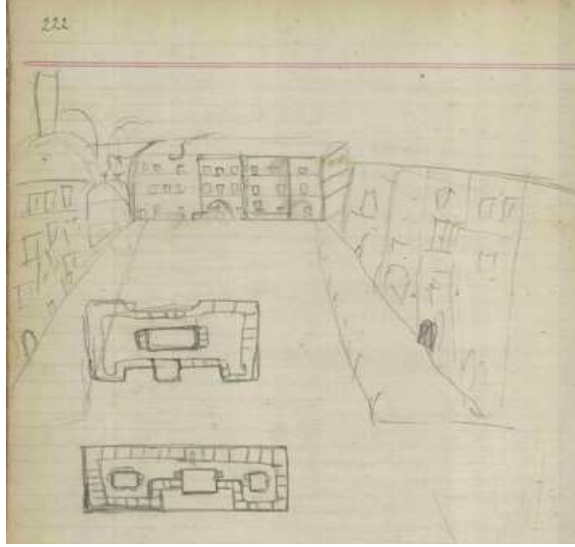
¹² Yenişehirli Avnî Bey, *Külliyat-ı Divan-ı Avnî*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, 4356, v. 421^b

¹³ Çavuşoğlu, a.g.m, s. 5.

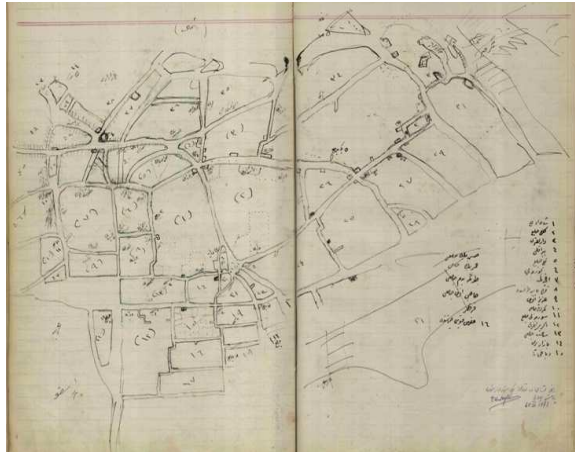
¹⁴ *Yenişehirli Şair Avnî’nin Basılmamış Eseri (Kitap, kütüphane kayıtlarına da bu isimle girmiştir.)*, Millî Kütüphane, 06 Hk 1011.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

I. Avnî Bey'in özel defterine çizdiği resimlerden bir örnek. ¹⁵

II. Avnî Bey'in özel defterinde yer alan krokilerden bir örnek. ¹⁶

Avnî Bey'in şiir defterinde, “*Seyahat Etdigimiz Mahaller*” ve “*Beytutet Eyledigimiz (Konakladığımız) Karyeler*” ¹⁷ başlıklarıyla kaydettiği yerlerin isimleri şunlardır:

¹⁵ Millî Kütüphane, 06 Hk 1011, v. 112a.

¹⁶ *Yenişehirli Şair Avnî'nin Basılmamış Eseri*, Millî Kütüphane, 06 Hk 1011, v. 96a.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

“-Seyahat İtdigimiz Mahaller-

Yanya (Yanina), Tırhala (Tricala), Yenişehir-i Fenar (Larisse), Tirnova (Tournova), Golos (Volo), Velestine, Balatomar, Katerin (Katerini), Selanik, Yenice-i Vardar, Vidin, Manastır, Ohri, Görice, Bihlişte, Kesriyye (Kastoria), Kavala, Kal'a-i Sultaniye, Gelibolu, Trabzon, Gemlik, Burusa, Varna, Sonna (Soulina), Tolcı (Toultcha), Isakçı, Ibrail (Braila), Kalas, Silistre, Rusçuk, Zıştova (Zistovo), Nigbolı, Lom, Rahova, Vidin, Hezargırad (Razgrad), Şumnı (Choumla), Kozluca, Çekmece, Silivri, Burgaz, Çorlı, Havsa, Babaeski, Edirne, Hanya, Ritmo (Rismo, Retimo), Şıra (Syra, Syros), Rados, İzmir, İskenderun, Payas, Antakiye, Haleb, Urfa, Siverek, Diyarbekir, Mardin, Nusaybin, Cizre, Musul, Bağdad, Kâzımiye, Altun Köpri, Erbil, Kerkük, Harput, Ergani, Malatya, Aspozi, Sivas, Tokad, Turhal, Kalkan, Kangal, Lazık, Amasya, Sinop, Keşan, Şarköy, Erkene, Lapseki.

-Beytütet eyledigim Karyeler-

Cilve, Voyvoda, Mücuh?, Beşhane, Zarık, Zarıkhan, Raksa, Kısırak, Ayastefanos, Porta, Duşku, Çeleng, Kostaniye, Dendeste, Şeklnaça, Karaniya, Murc, Neberdun, Çot, Çotol, Ayanikula, Sakalar, Uçakbaba, Hasanbaba, Karalar, Aynabekler, Hacı Mustafalar, Maymunlar, Kirli, Tüy Ovası, Keşerlü, Topuzlar, Maydos, Kilidü'l-bahr, Burgaz, Lapseki, Bayram Dede, Çiftelik, Bolayır, Eksimil, Adilhan, Kavacık, Tatarlı, Harem, Terib, Halis, Ruzharmatı, Karatepe, Gülli, Kavak, Kadıköy, Kararımak, Karışdıran, Harami Deresi, Aznavur, Hekimhanı, Hasanhanı, Halıcılar, Kelisora, Magarıva, Tutiler, Hulek, Çiftelik (Manastırda), Ninova, Murad, Hükbeli, Burgaz Ata, Büyük Ata, Üsküdar, İstavroz, Beşiktaş, Vaniköy, İstinye, Boyacıköy, Eyüb, Kule, Sarı Saltuk, Çiftelik”.

Ayrıca, Avnî Bey'in ziyaret ettiği İstanbul semtlerini özel defterine tek tek yazdığını da burada belirtelim.¹⁸

Yukarıda zikredilen unsurların eserin teşekkülünde önemli bir rol oynadığını, şairin dış dünyaya ait gözlemlerinin şiire farklı şekillerde yansıdığını; kıvrak zekâsı ve ironi gücü sayesinde de şairin,

¹⁷ *Külliyat-ı Divan-ı Avnî*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, 4356, v. 6b-7a.

¹⁸ A.g.e, Milli Kütüphane, 06 Hk 1011, v. 65a-68a; 96b-97a; 98b-100a varaklarında bu bilgiler kayıtlıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

kişileri ve olayları başarılı bir şekilde dramatize ettiğini söylemek mümkündür.

Eserin Nüshaları:

1. Mehmet Çavuşoğlu Neşri (MÇ): Mehmet Çavuşoğlu'nun, Yenişehirli Avnî Bey'in torunu Hüseyin Avnî Aktuç'un kızı Mizyal Göreç'ten temin ettiği bu nüshanın bugün nerede olduğunu bilmiyoruz. Bugün 86 yaşında olan Mizyal Göreç, yaptığımız telefon görüşmesinde, “*nüshayı Çavuşoğlu'na ne zaman verdiğini hatırlamadığını*” belirtmiş ve nüshanın kendisinde bulunmadığını ifade etmiştir. Bu yüzden Çavuşoğlu'nun neşrini müstakil bir nüsha olarak kabul etmek durumundayız. Çavuşoğlu'nun hazırladığı neşirde yukarıda da belirttiğimiz gibi 22 fasıl ve 486 beyit bulunmaktadır. Bu neşirdeki fasıllar şunlardır: 1. Sebeb-i telif mahiyetinde 12 beyitlik bir giriş; 2. Hayâl, 3. İcmâl-i İfâde, 4. Nizâm-ı ‘Âlem Delisi, 5. Neme Lâzım Delisi, 6. Naşihat Delisi, 7. Bedevî, 8. Medenî, 9. Kurevî, 10. Şecrî, 11. Suvârî, 12. Zen-dost, 13. Sebeb-i İmtidâd-ı Da'vâ, 14. Tabîb, 15. Müneccim, 16. Ekül, 17. ‘Anîd, 18. Vehhâm, 19. Haşûd, 20. ‘Acül, 21. Kâhil, 22. Gazûb.

2. Külliyyat-ı Divan-ı Avnî, Süleymaniye Ktp. 4356 Nolu Nüsha (S): Suud el-Mevlevî'nin H. 1349/ M. 1930'da tertip ve istinsah ettiği; Türkçe Divan, Farsça Divan, Âbname ve manzum-mensur bir istidanamenin yer aldığı bu külliyyatta *Mir'ât-i Cünûn*, “*Âsar-ı müteferrika*” başlığı altında yer almaktadır. 200x170 mm. ölçülerindeki yazma 450 yaprak olup rika hattıyla yazılmıştır. Muhtelif bölümlerden meydana gelen nüshada istinsah kaydı mevcuttur: “*Be-luḫ-ı kerem-i te‘âlâ bu kısım daḫi ḫayr-ı ḫutâma resîde olmuştur. 20 Rebi‘ül-âhîr 1349 ve Milâdî 1930 Pazar gicesi. El-müstensih el-ḫakîr Su‘ūd el-Mevlevî*”. Sebeb-i telif mahiyetinde bir girişle toplam 23 fasılın bulunduğu bu nüsha 529 beyittir. Nüshadaki fasıllar şunlardır: 1. Sebeb-i telif mahiyetinde 12 beyitlik bir giriş, 2. Hayâl, 3. İcmâl-i İfâde, 4. Nizâm-ı ‘Âlem Delisi, 5. Neme Lâzım Delisi, 6. Naşihat Delisi, 7. Bedevî, 8. Medenî, 9. Kurevî, 10. Şecrî, 11. Suvârî, 12. Zen-dost, 13. Sebeb-i İmtidâd-ı Da'vâ, 14. *Gulâm-pâre* 15. Tabîb, 16. Müneccim, 17. Ekül, 18. ‘Anîd, 19. Vehhâm, 20. Haşûd, 21. ‘Acül, 22. Kâhil, 23. Gazûb.

3. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi M. Con, A. 723 Nolu Nüsha (DT): Hüseyin Avnî Aktuç tarafından 1949'da tertip edilen bu nüshada *Türkçe Divan*, *Âteşkede ve*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008

Mir'ât-i Cünûn bulunmaktadır. 210x170 mm. ölçülerindeki yazma 184 yaprak olup talik hattıyla yazılmıştır. *Mir'ât-i Cünûn*, nüshanın 129a-144b varakları arasında yer almaktadır. Bu nüsha, Çavuşoğlu'nun esas aldığı nüshadan çok daha hacimlidir. Nüshada 32 fasıl ve -mükerrer yazılan 13 beyit gözardı edilmek kaydıyla- 665 beyit vardır. Nüshada bulunan fasıllar şunlardır¹⁹: 1. Sebeb-i telif mahiyetinde 12 beyitlik bir giriş, 2. *Hayâl*, 3. *İcmâl-i İfâde*, 4. *Nizâm-ı 'Âlem Delisi*, 5. *Neme Lâzım Delisi*, 6. *Naşihat Delisi*, 7. *Bedevî*, 8. *Medenî*, 9. *Kurevî*, 10. *Şecr*, 11. *Süvârî*, 12. *Zen-dost*, 13. *Sebeb-i İmtidâd-ı Da'vâ*, 14. *Ğulâm-pâre*, 15. *Tabîb*, 16. *Müneccim*, 17. *Kerâmet Delisi*, 18. *Vaşf-ı Mecnûn-ı Şedîdü'l-Cinne*, 19. *Şifât-ı Şâ'ir-i Aşüfte-şu'ûr*, 20. *İşret Delisi*, 21. *Keyfiyyet-i Ser-mest-i Şarâb*, 22. *Ekül*, 23. *Vaşf-ı Hırş u Tama' vü Ehl-i Ğinâ*, 24. *Tama'*, 25. *'Anîd*, 26. *Vehhâm*, 27. *Zevce Tekâzası*, 28. *Geveze*, 29. *Havâdiş Delisi*, 30. *Haşûd*, 31. *'Acül*, 32. *Kâhil*, 33. *Ğazûb*.

4. Feridun Nafiz Uzluk Nüshası: Mehmet Çavuşoğlu, "*Yenişehirli Avnî Bey ve Mir'ât-i Cünûn*" adlı çalışmasında eserin bir nüshasının da Feridun Nafiz Uzluk'ta olduğunu bildirmektedir.²⁰Bu nüshanın bugün nerede olduğu tespit edilememiştir.

5. Princeton Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası: *Mir'ât-i Cünûn*'un Princeton Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Koleksiyonunda bir nüshasının daha bulunduğunu "*Princeton Collection of Islamic Manuscripts Third Series Collection Ottoman Turkish Texts*" isimli kaynaktan öğrendik.²¹ Elde etme imkânı bulamadığımız nüsha 268 numaraya kayıtlıdır.

Mir'ât-i Cünûn'un Fasılları: Aruzun "*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*" vezninde yazılan mesnevîde, klasik mesnevî tertibinde bulunan tevhid, münacat, naat ve hâtime fasılları mevcut değildir. *Sebeb-i telif* tarzında değerlendirebileceğimiz ilk fasılda eserin ismi ve mahiyeti hakkında çeşitli bilgiler veren Avnî Bey, eseri gözlem ve tecrübeye dayalı olarak kaleme aldığını belirtir:

Söyleşüp bir nice dîvâne ile

¹⁹ Çavuşoğlu nüshasında olmayan fasıllar italik yazılmıştır.

²⁰ Çavuşoğlu, a.g.m., s. 1.

²¹ <http://www.princeton.edu/~rbsc/department/manuscripts/islamic.html>. (Son Erişim Tarihi: 15.01.2008)

Yazdum üslûb-ı hâkîmâne ile (5)

Eserin divanelerle konuşularak yazılması sebebiyle, hezeyan olarak değerlendirilebileceğini fakat hezeyanın da hakîmanesi olduğunu:

Ne şanırsın 'acebâ ey hüşyâr

Hezeyânun da hâkîmânesi var (12)

demek suretiyle şair, yanlış anlamaların önüne geçmek ister.

Şair "Hayâl" faslında, eserin yazılma macerasıyla ilgili düşüncelerini genişletir; hayal perdesinde pekçok suretin zuhur ettiğini ve bu hayal perdesinin kapısında, iki deliyi tasvir eden bir resim gördüğünü belirtir. Şair, okuyucuya hayal perdesinin ayna olduğunu, insanların suretlerinin bu aynaya yansıdığını ve onları görebilmek için ibretle bakmak gerektiğini söyler.

Daha sonra hayal perdesi açılır ve şaire benzer birisi ortaya çıkar. Zuhur eden şahsın kendisi olduğunu veya kendisi gibi görüldüğünü ifade eden şair bu fasılda, herkeste bir delilik hâlinin bulunabileceğine, bu aynaya karıncanın da Süleyman'ın da aynı şekilde yansıdığına dikkat çeker. "İcmâl-i İfâde" başlığında ise akıllı insanın kimseye deli dememesi gerektiğini, herkeste bir şekilde delilik alameti bulunduğunu; kiminin Mecnun gibi Leyla delisi, kiminin Vamık gibi Azra delisi, kiminin Ferhat gibi dağ delisi ve kiminin de Şeddat gibi bağ delisi ya da şöret, zinet delisi olduğunu ifade eden Avnî Bey, tipleri konu ettiği fasıllara geçer. Fasılların başlıkları genellikle Türkçe olmakla birlikte, yer yer Farsça tamlamalar da kullanılır. Eserin fasılları şu başlıklar altında sıralanabilir:

1. Nizâm-ı 'Âlem Delisi, 2. Neme Lâzım Delisi, 3. Naşîhat Delisi, 4. Bedevî, 5. Medenî, 6. Kurevî, 7. Şecrî, 8. Suvârî 9. Zen-dost 10. Sebeb-i İmtidâd-ı Da'vâ, 11. Gulâm-pâre, 12. Tabîb, 13. Müneccim, 14. Kerâmet Delisi, 15. Vaşf-ı Mecnûn-ı Şedidü'l-Cinne, 16. Şıfat-ı Şâ'ir-i âşüfte-şu'ûr, 17. İşret Delisi, 18. Keyfiyyet-i Sermest-i Şarâb, 19. Ekül, 20. Vaşf-ı Hırş u Tama' vü Ehl-i Gınâ, 21. Tama', 22. Anîd, 23. Vehhâm, 24. Zevce Teğâzası, 25. Havâdis Delisi, 26. Geveze, 27. Haşûd, 28. Acül, 29. Kâhil, 30. Gazûb fasıllarında 30 tip ele alınır ve onların psikolojik tahlilleri yapılır.

1. *Nizâm-ı 'Âlem Delisi (Kâinata düzen verme delisi)*: Bu fasılda dünyaya nizam verme hevesiyle ortaya çıkan tiplerin hâlleri 23 beyitte tasvir edilir. Şair, ilk on beyitte *Nizâm-ı Âlem Delisinin*, bir yandan dünyayı değiştirmeye çalışırken, diğer yandan kendi hayatını tanzim etmekten aciz olmasına dikkat çeker. Bu fasılda savaşların gereksizliği; top tüfeğin, fitne ve cengin, kale ve askerinin, mükerrer

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

harplerin anlamsızlığı üzerinde duran nizam-ı âlem delisi, retorik soru tekniğini kullanarak iddiasını ispatlamaya çalışır. *Nizam-ı Âlem Delisi*, dünyayı kasıp kavuran savaşıardan, medeniyeti sorumlu tutar.

2. *Neme Lâzım Delisi*: 40 beyit süren bu faslın ilk üç beytinde bu tipin özelliklerini söyleyen şair, sözü *Neme Lazım Delisine* bırakır. *Nizam-ı Âlem Delisinin* aksine, dünyayı kimsenin imar edemeyeceği, herkesin farklı bir hevesi, meşrebi ve mezhebi bulunduğu, bazı insanların rahatta bazılarının da gamda olması gerektiği, her ne yapılırsa yapılsın, kimsenin memnun edilemeyeceği ifade edilir. Dünyaya huzuru hâkim kılabilmek için zıtların ittifak etmesi, fertlerin aynileştirilmesi, şeytanın öldürülmesi, dinlerin tek çatı altında toplanması; dünyanın bir kanunla yönetilmesi ve bütün dünyada tek lisanın konuşulması gerektiği belirtilir. Oysa bütün bu işlerin yapılması imkânsızdır ve dünyanın güzelliği de bu zıtlıklardadır. *Neme Lazım Delisi*, dünyaya nizam vermenin Allah'a bile vacip olmadığını söyleyerek, konuşmasını bitirir.

3. *Nasîhat Delisi*: Avnî Bey, eserindeki muhtelif tipleri, dönemin çeşitli anlayışlarını hicvetmek için seçer. Bunlardan biri de 42 beyitte özellikleri anlatılan *Nasihât Delisidir*. *Nasihât Delisi*, dini sadece şekilden ibaret sanan, taklidî iman sahibi Müslüman tipini temsil eder. Onun öne çıkan vasfı cehaletidir.

Şair, *Nasihât Delisini* torba sakallı; ağlamış çehreli, gülünç yüzlü, yalancı; insanları aldatmak niyetiyle koynunda vefk mecmuaları, boynunda muska cüzdanı taşıyan bir riyakâr olarak tasvir eder. Sahte tarikatlerin zuhur ettiğini, meyhaneden çıkmayanların Bektaşî kesildiğini söyleyen *Nasihât Delisi*, Vanî Mehmed Efendi²²yi imdada çağırır. Kıyametin kopacağına dair deliller ortaya koymaya çalışan *Nasihât Delisi*; *tek camlı gözlük, fular, diş fırçası, yeni ordu* şeklinde sıralanan unsurları kıyamet alameti olarak kabul etmesinin yanısıra; kadınların saçlarını şeffaf örtülerle örtmelerini, kaşlarını Kıbrıs boyasıyla boyamalarını, *gebe kadınların inleye inleye pazarları dolaşmalarını* ayrıca, *evde kalmış kara kuru kızların, sokak sokak dolaşıp koca; koca bulmak için büyü yapacak hoca aramalarını* da kıyamet alameti kabilinden değerlendirir. Suretleri tasvir eden resimlerin her tarafa asıldığını, insanların putperestlik âdetlerini benimsediğini, kimsenin nasihat dinlemediğini ve Allah'a çağrıya kulak vermediğini belirten *Nasihât Delisi*, bütün bu sayılan

22 "Kadızedelerden Vani Mehmed Efendi, 1665 senesinde bazı sahte tarikatçıların çığırından çıkan, zaman zaman İslamiyet'in dışına taşan hâl ve hareketlerinin durdurulması için ferman çıkartmıştır." (Necdet Yılmaz, "XVII. Yüzyılda Ulemâ-Meşâyih Münâsebetleri", (<http://www.osmanli.org.tr/osmanlitasavvufu-8-360.html>), (Son Erişim Tarihi: 25.04.2008)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

sebeplerden ötürü ramazan çıkar çıkmaz Arabistan'a göç edeceğini ifade eder ve konuşmasının bitirir.

4. *Bedevî*: Avnî Bey "*Bedevî*", "*Medenî*" ve "*Kurevî*"yi aynı tartışma ekseninde bir araya getirir ve *eski-yeni* çatışmasını bu üç tip vasıtasıyla yansıtmaya çalışır. "*Nasihât Delisi*" faslında eski yeni konusundaki çatışmayı, din kisvesi altında insanları sömüren ve artık insanlar tarafından rağbet edilmeyen bir tipin serzenişleriyle alay ederek dile getiren şair; *Bedevî*, *Medenî* ve *Kurevî* tiplmelerinde meseleyi coğrafi perspektiften ele alır.

Bedevî'nin dış görünüşünü tasvir ederek fasla başlayan Avnî Bey, daha çok hayvanlara mahsus sıfatları (şir, ahu, gazalan) kullanarak çeşitli teşbihler yapar. Bu bakımdan *bedevî*, "*kuvvet*"i temsil eder.

55 beyit süren bu faslın ilk altı beytinden sonra sözü, *Bedevî*ye bırakan şair, sonraki beyitlerde *Bedevî*'nin *Medenî*yle ilgili düşüncelerini aktarır. *Bedevî*, medeniyetin insanlığı sürüklediği kötü sonuçlardan hareketle medenîyi tenkit eder. Bu tenkitler daha çok insan münasebetlerinde (amir-memur; aile-çocuk ve diğer içtimai sınıflar); ortaya çıkan problemlerde yoğunlaşır. Ona göre medeniyet, esarettir. *Bedevî*, kendi yaşantısının güzellikleriyle medeniyetten hasıl olan her türlü kötülüğe çare bulunabileceği iddia eder. *Bedevî*likte bulunan hürriyet, kanaatkârlık ve tabiat güzelliği şeklinde özetlenebilecek hususlara vurgu yaparak konuşmasını bitirir.

5. *Medenî*: Avnî Bey'in "*kahve divanesi, haşşaşi deli*" diye tavsif ettiği *Medenî* hakkında başkaca bir tasvir bulunmamaktadır. 28 beyit süren bu faslında sözü hemen *Medenî*ye bırakan şair, onun *bedevî*lik hakkındaki düşüncelerini aktarır. *Medenî*'nin *Bedevî* hakkındaki düşünceleri "*bedevî*lik hayvanlıktır" anlayışı çerçevesinde şekillenir. *Medenî*'nin *Bedevî* karşısındaki tutumunu: "*bedevî, hayvandır, canavardır; vücudu gelişmiş, akli gelişmemiştir; Müslüman olsa da irfan sahibi olamamıştır*" şeklinde özetlenebilecek bir mantık belirler. *Medenî*, medeniyet ideolojisini her bakımdan müdafaa eder ve "*medenî ne kadar alçak ve yalancı da olsa, bedevîden iyidir*" demek suretiyle medeniyet bağınazlığı yapmaya başlar. *Medenî*, medeniyetin meyvelerini kendi açısından değerlendirerek: "*İnsanları hayrette bırakan icatların, modaların, debdebelerin; sazların, meyhanelerin, badelerin; kahvehanelerde yapılan sohbetlerin, tiyatroların hep medeniyet sayesinde insanlığa armağan edildiğini*" iddia eder. *Medenî*, "*mütemeddin olan Eflatun; dağa, sahraya kaçansa delidir*", demek suretiyle sözünü tamamlar.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

6. *Ḳurevî (Köylü)*: *Bedevîyi ve Medenîyi* dinledikten sonra şair, 31 beyitlik fasılda, bu tip hakkında herhangi bir tasvirde bulunmadan sözü *Kurevî*'ye bırakır. Ona göre, medeniyet nefsin garazından; bedeviyet ruhun marazından çıkar. *Medenî*, hüsrana düşer olmuş gönül hastasıdır; bedevî hasta olmasa da hayvanca bir hayat sürer. Birinin nöbeti hasretle, diğerinin ömrü meşakkatle geçer. Bu bakımdan medeniyet bedeviyet gibidir; bedeviyet de medeniyet gibidir. Çünkü medenînin evinde huzur, bedevînin çadırında zinet yoktur. Huzurun bütün şartları köyde, karyede oluşmuştur ve insan bu cennetten uzak kalamaz. *Kurevî*'nin iddiasını ispat etmede müracaat ettiği referanslardan biri de dindir: “*Eğer karyede mutluluk ve hayat olmasaydı, Mekke’ye Ümm-i Kurâ (Köylerin Anası) denmezdi*” der. *Kurevî* daha sonra, köyün maddi-manevi nimetlerinden bahseder ve “*akıllı kimsenin köyü iskân edeceğini*” ifade ederek sözü bitirir.

7. *Şecîr*: “*Cesur, gözüpek, yiğit kimse*” anlamına gelen *Şeci*yi, cenk ve kuvvet delisi olarak nitelendiren Avnî Bey: “*Daha beşikte iken atıp patlatacak tüfek isteyen, kılıcı kanlı eli kanlı bir delikanlı olan, kendisini zamanın Rüstem’i olarak nitelendiren ve toplumda tuğralı divane olarak nam salan*” şecaat delisinin, herşeyi “*zorbalık*”la halledeceğini zannettiğine dikkat çeker. Şair, 16 beyitlik bu fasılda, şecaat delisini anlatırken kavga, cenk, savaşla ilgili unsurları yoğun bir şekilde kullanarak, *Şeci*yle ilgili imaj dünyasını zenginleştirir. *Şeci* ihtiyarladığında, bütün bu işleri bırakır ve bu nedenle de bir işe yaramadığı hissine kapılarak üzülür.

8. *Süvārî*: Sosyal hayatta rastlanması muhtemel başka bir tip de, atlı asker anlamına gelen *Süvari*'dir. At ve onunla ilgili unsurların yer aldığı bu 11 beyitlik fasılda: “*İnsanların artık atların değerini bilmediğini, iki yüzlü davrandıklarını*” ifade eden süvari, “*her türlü sırta vakıf olduğunu, kendisinin mi, yoksa alemin mi deli olduğunu bilmediğini*” söyler.

9. *Zen-dost*: “*Kadınlardan hoşlanan, kadın peşinde koşan, kadın düşkününü kimse, zanpara*” anlamlarına gelen “*Zen-dost*”, devamı olan “*Sebeb-i imtidad-ı da’va*” bölümüyle birlikte mesnevinin 121 beyitlik en uzun faslıdır. Bu fasılda Avnî Bey, düşkün bir kıza gönlünü bağlayan bir gencin başından geçenleri dile getirirken, toplumdaki kadın-erkek münasebetlerine de temas eder ve konuyla ilgili problemleri eski kültürde rastladığımız biçimde musiki makamlarıyla çözümlenmenin imkânsız olduğunu anlatmaya çalışır.

İlk on dört beyitte, gencin evlenmek mecburiyetinde kaldığı kızın özelliklerini anlatan şair, onunla ilgili birbiriyle çelişen ifadeler kullanır. Kızın, bir yandan cahil bir zinakâr, diğer yandan iffet sahibi, asaletli bir kız olduğunu söyler. Kız güzeldir, fakat gençle evlendikten

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

sonra kızın gerçek yüzü ortaya çıkar ve genç bu durumdan şikâyetçi olmaya başlar. Şikâyetlerini bir mollaya ileten genç, ondan “*ailede söz hakkının kadında olduğu, erkeğin hiçbir konuda hüküm vermeye yetkisinin bulunmadığı; erkeğin kadını dinlemek olduğu*” şeklinde kendisini tatmin etmeyen cevaplar aldığı için, davasını kadınlardan oluşan bir meclise götürür. Bu mecliste konuşulanlar Sebeb-i imtidad-ı da'va başlığı altında dile getirilir.

Avnî Bey'in, eski kültürdeki müzikle tedavi konusuna farklı bir açıdan yaklaştığı *Sebeb-i İmtidād-ı Da'vā* başlığında, yaşadığı dönemle ilgili çeşitli tartışmalar yer alır.

10. *Sebeb-i İmtidād-ı Da'vā*: İslam medeniyetinde, “*Türk-İslam âlimleri ve hekimleri Zekerîya Er-Razi (854-932), Farabî (870-950) ve İbnî Sina (980-1037) müzikle tedavi, bilhassa müziğin psikişik hastalıkların tedavisi*”²³ konusunu ilmî esaslarla izah etmişlerdir. Türk müziğindeki makamları, ruha olan etkilerine göre tasnif eden Farabî, bu makamların insanların psikolojisinde ne zaman daha etkili olacağını da belirtmiştir. Farabî'ye göre, “*rast makamı, insana safa verir; Rehavi makamı, insana sonsuzluk fikri verir; İsfahan makamı, insana hareket kabiliyeti, güven hissi verir; Neva makamı, insana lezzet ve ferahlık verir; Uşşak makamı, insana gülme hissi verir, Saba makamı, insana cesaret, kuvvet verir. Buselik makamı, insana kuvvet verir, Hicaz makamı, insana alçak gönüllülük*”²⁴ verir. Bu fasılda, meclisteki kadınlar musiki makamlarını Farabî'den farklı tasnif eder. Kadınların tasnifine göre: “*Buselik, meme davasına; İsfahan, gözleme davasına; Tahir, tekke davasına; Mahur, zahirî emirler davasına; Şevk-i tarab, bade; Muhayyer, suda ıslanma davasına; Gerdaniye, buse davasına; Sultaniye, saltanat davasına; Saba ve Sünbüle saç davasına; Uşşak, dert ve bela davasına; Irak, eziyet davasına*” daha uygun düşer. Kadınlardan bir kısmı sayılan eski makamların ne rahat-ı ervah olacağını, ne de hastayı ıslah edeceğini düşünür. Bütün bu makamların eskidiğini, artık insanları tedavi edemeyeceğini söyleyen meclisteki kadınlardan bir kısmı çeşitli tavsiyelerde bulunarak genç adamı gönderirler. Avnî Bey bu fasılda, eski tedavi metotlarının, yeni nesli tedavi etmede yetersiz kaldığına işaret eder.

Genç, kadınlar meclisinden de bir sonuç alamayınca, düştüğü durumu kabullenmeye çalışır ve kadınlara mecbur olduğunu, onlarsız yaşayamayacağını, *lûtîler* gibi yaşamaktansa bu sıkıntılara katlanmanın daha doğru olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirir.

²³ Pınar Somakçı, “*Türklerde Müzikle Tedavi*”, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 15 Yıl : 2003/2, s. 134.

²⁴ Somakçı; a.g.m, s. 134.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

11. *Ġulām-pāre*: Şair, “*Zendost*”un son beytiyle okuyucuyu “*Gulampare*” faslına hazırlar. Sözlükte “*kulampara, oğlancı*” anlamına gelen *Gulampare*, *Zendost*’a konu edilen gencin çektiği sıkıntıları dinler ve kendi yolunun ne kadar isabetli olduğunu ispat etmek için söze girer. 27 beyitlik bu fasılda, müstehcen ifadelere çokça yer veren şair, bu yolda yürüyen insanların düşüncelerini başarıyla yansıtır.

12. *Tabīb*: Şairin ele aldığı tiplerden biri de *tababet delisidir*. 17 beyitlik bu fasılda söz almayan *Tabīb*in düşüncelerini, hâkim anlatıcı olarak şair dile getirir. Şair, hastaların kanını dökmek niyetinde olan tabibin hastalarına kan kusturduğunu, yanlış teşhis ve tedavide bulunduğunu, göz aletini dişte, kerpeteni gözde kullanarak hastalıkları azdirdiğini; bunun da hikmetini kimsenin anlamadığını ve sonunda cinnet geçirerek delirdiğini ifade eder.

13. *Müneccim*: “*Eski kültürde yıldızların hareket ve durumlarından anlam çıkaran kimselere verilen addır. İlmünücum olarak adlandırılan ilim o kadar önem kazanmıştır ki, saraylarda müneccimbaşılık kurulmuş ve eski hayat sistemi içinde ilminücum çok rağbet görmüştür.*”²⁵ Avnî Bey, 17 beyitlik “*Müneccim*” faslında her türlü konu için yıldızlara müracaat ederek hayatlarına yön vermeye çalışanların farklı bir delilik içinde olduklarını ve eski astronomi felsefesinin de bir bakıma terk edilmesi gerektiğini ifade eder.

Gökyüzüne bakıp ondan bir takım hükümler çıkarmaya çalışan yıldız düşkün (*bahtsız*) bir *Müneccim*in, “*şöhretini arttırmak için yıldız falına bakması ve yine de kendi talihini düzeltmeyi ondan şikâyet etmesi, insanları kandırmak için çeşitli hileler yapması, en sonunda cunûn ve fûnûnun birleşmesi ve Müneccimin delirmesi*” bu fasılda ele alınan hususlardır. Avnî Bey:

Nice çenberleri var gerdüñ
Geçirür başına Eflâñun’uñ
Añlaşılmaz felegüñ dolâbı

Çalasin başına *usturlâbı*²⁶ (461, 462)

demek suretiyle felektan şikâyet eden *Müneccim*’in kendi talihini bile tayin etmekten aciz olmasına rağmen, kehanetlerde bulunmak iddiasıyla ortaya çıkmasını müstehzi bir üslupla tenkit eder.

²⁵ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990. s. 279-280.

²⁶ “*Akreş veya ankebut denilen bir ibresi olan ve insanların talihini okuyarak gelecekte haber vermeye yarayan usturlap, üstüne gökyüzü haritası çizilmiş hilali daire şeklinde bir tahtadan ibarettir.*” Pala, a.g.e. s. 504.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Kendisine cünûnluk hâli hâkim olan *Müneccim*, “göğün mü yerin mi döndüğü” sorusunu sorar ve “*Müneccim*” faslı biter.

14. Kerâmet Delisi: Avnî Bey, bir tarikatta karar kılmayıp, keramet görmek hevesiyle kapı kapı dolaşan insanlardan birini konu ettiği bu 7 beyitlik kısa fasılda *Keramet Delisinin*: “*Ruşeniye tarikatine girip, gönlünce ışık bulamadığını, Gülşeni tarikatinde gül (Hz. Peygamber) kokusu alamadığını, Halvetiye'den bozuk kalbini kötülüklerden koruyamadığını, Celvetiye'den gönlünü tecelliye ayna yapamadığını*”, hülâsa irşada vasıl olamadığını ifade eden şair, tarikat isimlerinin gerçek anlamlarına da dikkat çeker.

15. *Vaşf-ı Mecnûn-ı Şedîdü'l-Cinne* (Şiddetli cinnet geçiren delinin özellikleri): *Şeci*'de geçen bazı beyitlerin tekrarlandığı 12 beyitlik bu fasılda, şair bir delinin hezeyanlarını, masallarda ve Karagöz oyunlarında rastlanan *tekerleme* benzeri ifadelerle dile getirir:

Çeşmelerde aşlan taş mıyum
Der-i deyr üzreki *pâpâs* mıyum

Ben bu hâmmâmda göbek taşı mıyum
Ben bu büstânda eşek başı mıyum

Baş açık yalın ayak zırzırlak
‘Âlemi seyr ideyüm çırçırlak

Bir babam var ikiyüz yaşında
Kehleler pehle doğur başında (477-482)

şeklinde yazılan beyitlerde *tekerleme* havası hâkimdir.

16. *Şıfat-ı Şâir-i Âşüfte-şu'ûr* (Aklı Perişan Şairin Özellikleri): Avnî Bey, 12 beyitlik bu fasılda *bikr-i mazmun* için manayı feda eden; renkli bir beyt yazmak için feleği kahreden; şiiri, sadece vezinden ibaret sanan şairleri tenkit eder.

Kötü özelliklere sahip olmak isteyenlere şair olmalarını tavsiye eden Avnî Bey, “*şiiirin bir faydası olsaydı Nef'i'ye fenalığı dokunmazdı*”, demek suretiyle Nef'i'nin hicivleri sebebiyle başına gelenleri iddiasına delil gösterir. Ayrıca insanların artık eskisi gibi şiire değer vermediğini, “*mihir ü vefayı derme çatma*” bir biçimde anlatan şairlere de kimsenin itibar etmediğini söyler. Bir şair olarak, şiir ve şair hakkında bu düşüncelere sahip olan Avnî Bey'in tenkit ettiği husus, şüphesiz ki bozulan şiir anlayışıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

17. *İşret Delisi*: Avnî Bey, 3 beyit söyleyip bitirdiği bu fasılda *İşret delisinin* birkaç özelliğine işaret eder ve konuyu, “*Keyfiyyet-i Ser-mest-i Şarāb*” başlığında genişletir. Bu üç beyitte şair, “*işret delisinin rintlerle ülfet etmekten hoşlandığını, şarap içmekten ötürü gözlerinin şiştiğini, mey içenlerin, imanı mukabilinde kendisine şarap verip yoldan çıkardıklarını*” ifade ederek, şarap ve ilgili unsurları konu ettiği fasla geçer.

18. *Keyfiyyet-i Ser-mest-i Şarāb* (*Şaraptan sarhoş olanların Hâlleri*): 17 beyitlik bu fasılda bir sarhoşun mestane konuşmalarını büyük bir ustalıkla yansıtan şair, kelime tekrarları yapmak suretiyle şiirde belli bir sesi yakalamış, fakat bu ses devam etmemiştir. *Saki, kadeh, şarap, ayak, pir-i mugan* kelime ve kelime guruplarıyla meyhane mazmunu etrafında düşüncelerini ifade etme imkânı bulan şair, rint-zahit çatışmasına da birkaç beyitte temas ederek sözünü tamamlar.

19. *Ekül* (*Çok yemek yiyen, Obur*): “*Keçkül, pilav, nohud, kuskus, gerden, keşmir, göğüs kapama, bulama, kıyma, kuyruk, kuzu, yağ, kadın budu, bud, hamur işi, yufka, gözleme, helva, çorba, yoğurt, papaz yahnisi, imam bayıldı*” gibi yemekle ilgili pekçok unsuru bir arada zikreden şair, 22 beyit süren bu fasılda obur insanların açgözlülüğüne dikkat çeker.

20. *Vaşf-ı Hırş u Tama^c vü Ehl-i Gınā* (*Gına, tama ve hırş sahiplerinin özellikleri*): 11 beyit süren bu fasılda şair, tamahkâr insanların açgözlülüklerine ve bu nedenle de başlarına gelen kötü hadiselerle dikkat çeker. Açgözlü insanlardan birinin kızı hasta olur. Etrafındaki kimseler, “*ya tekkeye kurban gönder, ya da Kur’an oku*” derler. Tamahkâr, kurban göndermek yerine şifanın, devanın Kur’an’da olduğunu düşünür. Fakat hastalık tedavi edilemeyince kızını kaybeden tamahkâr, çıldırır ve akıl hastahanesine düşer.

21. *Tama^c* (*Doymazlık, çok isteme; açgözlülük*): 13 beyit süren bu fasılda şair, doğrudan tama ehlini konuşturarak söze başlar. Malı ve parayı israf ettiği için teessüflerini izhar eden açgözlü, malın ve paranın değerini bilmenin önemine vurgu yapar. Ona göre: “*Para ayıpları örter, günahları perdeler, halkın ihtiyaçlarına cevap verir, bütün lezzetler ondadır; kimya gibi tesir eden bir iksirdir; devletlerin gücü, milletlerin kavga etme sebebi; aklın ve kemalin vasıtasıdır; böylece yücelik ne kemalde, ne yaşıdadır, ancak servet ve maldadır.*”

22. *Anîd* (*İnatçı*): İnatçı bir şahsın psikolojisinin ele alındığı bu fasıl mesnevinin 5 beyitlik en kısa bölümlerinden biridir. Şair inatçı tiple ilgili: “*Batılda inat eden şeytanın bile bu şahsı taklit ettiğini; Hz. İsa ve Hz. Musa yanına gelse onun, Nuh deyip peygamber*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

demeyeceğini, itikadında ve inadında ısrarlı olduğunu, bütün insanlar bir konuda ittifak etse bile, inatçının her konuda muhalif olduğunu ve daima inadında sebat ettiğini” söyleyerek konuyu tamamlar.

23. *Vehhânî*: Lügatte, “çok vehimli, pek kuruntulu” anlamı verilen bu kelime, hastalık derecesinde vehimli kimseler için kullanılır. 12 beyit süren bu fasılda, vehimli insanların *dinî konularda ve hastalıkta vesveseli olmaları, kimseye güvenmemeleri, şeytanın vesvesesiyle yaşamayı cennette emin olarak yaşamaya tercih etmeleri; sihirden, efsundan ve nazardan sakınmaları* ele alınan hususlardır.

24. *Zevce Teķāzası*: Kelime anlamı “sıkışarak söz söyleme, başa kakma” olan tekaza kelimesini şair, kadının kocası hakkındaki serzenişleri anlamında kullanır. Enderunlu Vasıf'ı hatırlatan bir üslupla şair 16 beyitte, “mahalle karısı”nın kocasıyla ilgili yakınmalarını anlatır.

25. *Geveze*: Avnî Bey'in hayal perdesinde canlandırdığı tiplerden biri de *Geveze*'dir. *Geveze*, çok farklı özellikleriyle mesneviye konu olur. 13 beyit süren bu fasılda, “insanlarla tartışmayı seven, haber getirip götürten, devlet görevlilerinin azlini ve nefyini iki hafta öncesinden haber alan; Katolik mektebinde hat dersi veren ve buradaki çocukları istismar eden; kalpazanlık yaptığı için idama mahkûm edileceğini anlayınca Paris'e kaçan, Yahudi görüntüsüne girerek Yahudileri aldatan; haça yemin ederek Aynoroz'da keşiş olan, bütün bu yaptıklarından sonra İstanbul'da sarraf olup tertemiz bir şekilde topluma dâhil olan” bir tipin farklı hâlleri üzerine yoğunlaşan bir bakış açısı hâkimdir.

26. *Havādîs Delisî*: Avnî Bey'in, bu faslı “*Geveze*” faslının devamı olarak düşündüğü kanaatindeyiz. *Gevezeyle* benzer özellikleri olan, fakat ilgilendiği saha itibarıyla ondan birçok yönden ayrılan bir tipin söz konusu edildiği fasıl 15 beyittir. Bu tip *Geveze*'den farklı olarak, dönemin devletler siyasetini takip eder ve konuyla ilgili çeşitli değerlendirmeler yapar: “Almanlarla Avusturya'nın barış ilan ettiği, Avusturyalılar'ın Budapeşte'den Almanya'ya teessüfle baktığı, Rusya'nın Hindistan'a savaş açmaya niyet ettiği daha sonra İran'ı viran etmek istediği; Saksonya kralının Kupa'ya girdiği, orada muvaffak olmayıp Avrupa'ya kaçtığı, Hindistan'la ilgili haberlerin Meclis-i Meb'usan'da değerlendirildiği, İtalya'nın Avusturya'ya savaş açtığı, İsveç'i işgal etmek için başka devletlerin desteğini almak gerektiği ve Mösyö Yusmak'ın Danimarka'yı almak istediği” şeklinde özetlenebilecek haberler *Havadis Delisinin* ilgilendiği konulardır.

27. *Haşūd* (*Hasetçi, kıskanç, çekemeyen*): 3 beyitle mesnevinin en kısa fasıllarından biri de *Hasud*'dur. Bu fasılda kıskanç kimselerin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

en çok öne çıkan özelliklerinden birkaçını sıralayan Avnî Bey, onlarla ilgili şunları söyler: “*Hindistan’da biri kâr etse, kıskanç kimse Sudan’da rahatsız olur, kimsenin güvenlik içinde yaşamasını hazmetmez; elinden gelse bütün insanları yok etmek ister*”.

28. *Acûl*: “*Aceleci, içi dar*” anlamına gelen acûl, her işte acele etmeyi alışkanlık hâline getiren insanlar için kullanılır. 6 beyitle anlatılan bu tip, “*her işte acele etmesi, ayak üstü yemek yemesi, konuşmada da acele ettiği için sözünden ve davranışlarından bir şeyin anlaşılmasında, kullandığı kelimelerin birbirine karışması, çıkardığı seslerin anlamsız olması*” yönleriyle ele alınır.

29. *Kâhil*: Sözlükte “*kehalet sahibi, olgun, orta yaşlı kimse, 30-50 yaş arasında bulunan kimse, erişkin; hareketi ağır, gayretsiz, tembel; durgun*” anlamına gelen ve toplumdaki tembel insan tipini temsil eden *Kâhil* faslı 18 beyittir. Tembel, hamal ve bir devlet adamının konu edildiği bu fasılda şair, tembellerin ruh dünyasını büyük bir ustalıkla yansıtır. Tembelliği yüzünden iş yapamaz hâle gelen bir adam, gördüğü bir hamaldan yardım ister. Hamal, tembeli sırtına alıp, denizin kenarına bırakacak ve tembel hayatının sonuna kadar orada yaşayacaktır. Tembel böyle bir vaziyetteyken oradan geçmekte olan bir devlet adamıyla karşılaşır. Devlet adamı durumu anlar, tembelin hâline acır; kendisine barınması için bir yer tahsis etmek istediğini ve hayatını burada idame etmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine tembel, tembelliğe mahsus bahanelerle, devlet adamının yardım etme isteğini reddeder. Ömrünü miskinlikle geçirmek isteyen bir tipin dünyasını karikatürize eden Avnî Bey, konuyu mizahi bir üslupla okuyucuya sunar.

30. *Gazûb*: “*Kızgın, öfkeli, hiddetli*” anlamlarına gelen kelimeyi şair, hayata hep olumsuz yönden bakan ve mutsuzluğu kendilerine hayat tarzı olarak seçen insanları anlatmak için kullanır. Şair, “*hayata kötümser bakan, mantığı her şeyi yaralayan ve insanlara lakap takarak onlara öfkesini izhar eden; Türk’e avanak, Arab’a fellah, Acem’e Kızılbaş, Arnavut’a ciğerci tellak, Kürde çingene diye hitap eden*” bir tipin rahatsız edici üslubunu dikkatlere sunar. Mesnevinin son faslı olan *Gazûp*, 12 beyittir.

Eser, Osmanlı’nın sosyal ve kültürel hayatından pek çok unsur taşımakta, o dönemin fikir hayatıyla ilgili çeşitli tenkitleri ihtiva etmektedir. Eserde müstehcenlik unsuru taşıyan ifadeler ve yer yer de argo tabirler kullanılmaktadır. Bununla birlikte bu tür ifadeler, çeşitli kelime oyunları ve sanatlarla perdelenmektedir. Mesnevide hâkim anlatıcı genellikle şair olmakla birlikte, birkaç fasıl istisna olmak kaydıyla karakterler konuşturulmakta, onların kendilerine has kelime dağarcığı ve üslubu da başarıyla metne yansıtılmaktadır. Mesnevinin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

genelinde, okuyucunun gözünde canlandırmak için öncelikle dış görünüşle ilgili tasvirlerle karikatürize edilen tipler, ironik bir üslupla tenkit edilmekte ve mizahi unsurlarla da onların düşüncelerindeki çelişkiler ortaya konulmaktadır. Eserdeki tiplerden bir kısmı, bir değerinin karşısında yer alacak şekilde konumlandırılmakta, bu durum okuyucuda, zıt düşüncelerin çarpıştığı ve tarafların birbirlerini inandırma gayreti içinde oldukları bir tartışma ortamına çekilmek istendiği intibayı uyandırmaktadır. Eserde yer yer Arapça ve Farsça tamlamalar; yabancı adlar ve mekânlar kullanılmakla birlikte, mahallî unsurlar çoğunluktadır. Bu bakımdan eserin anlaşılabilir, sade bir dili olduğunu söylemek mümkündür. Şair, aruz veznini büyük bir ustalıkla kullanmış, konuşma diline uygulamıştır. Eserde, üzerinde durulan hususların daha net anlaşılabilmesi için edebî sanatlara ve bu sanatlar içinde en çok mübalağa, tezat, cinas, istiare ve tevriye sanatlarına; söz varlığı olarak çoğunlukla deyimlere ve az da olsa bazı atasözlerine müracaat edilmektedir. Eserin birçok bakımdan tamamlanmadığı ve bu nedenle de klasik mesnevi tarzında bulunması gereken unsurları haiz olmadığı anlaşılmaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

400a^(S)129a^(DT)**MİR'ÂT-İ CÜNÜN²⁷****Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün****-1-**

- 01- Hâbbezâ nâme-i hayret-bağşâ²⁸
Görmedi mişlini çeşm-i 'uğalâ
- 02- Nâm-ı pākizesi Mir'ât-i Cünün
Rû-nümâ anda temâsil-i fünün
- 03- Şanma ey h'âce fazâhatdur²⁹ bu
Nev'-i eşrâra naşîhatdür bu
- 04- Âb-ı hayvân gibi zulmât içre
Rûh var bu hezeliyyât içre
- 05- Söyleşüp bir nice dîvâne ile
Yazdum üslûb-ı hakîmâne ile
- 06- Vaqtûn i'câbına taṭbîk itdüm
Şûret-i hâl ile tevfiḳ itdüm
- 07- Tâ ḳabûl ide havâş ile 'avâm
Virdüm üslûb-ı ğarîb üzre nizâm
- 08- Bir 'aceb âyînedür ma'nâda
Gösterir vechini³⁰ her üstâda
- 09- Şûretâ cümlesi mâlâyâ'nî
Vardur ammâ nice rengîn-ma'nî
- 10- Müctemî'dür burada bi'l-ıtlâḳ
Sû'-i ahlâḳ ile hüs-n-i ahlâḳ
- 11- Tâ'm 'âḳıl olamaz 'âḳıllar
Almayınca deliden uşlu haber
- 12- Ne şanırsın 'acebâ ey hüşyâr
Hezeyânuñ da hakîmânesi var

-2-**Ḥayâl**

- 13- Bir seher-geh ki olup mest-i müdâm
Düşdi endişeme zulmât-ı menâm
- 14- Açılıp perde-i mir'ât-ı hayâl
Rû-nümâ oldu hezârân timşâl
- 15- Gördüm ol âyîne-i ma'nâda
Bir nice şûret-i fevḳ-al-'âde
- 129b^(DT) 16- Oldı ez-cümle temâşâyâ yakîn
Burc-ı gerdün gibi bir hışn-ı haşîn
- 17- Tâḳ-ı bâbında olunmuş taşvîr

²⁷ Müstensih kaydı: "Nâ-tamâm bir meşnevî-i hezl-âmizdür."

²⁸ hayret-bağşâ: 'ibret-bağşâ MÇ

²⁹ fazâhatdür: feşahatdür MÇ

³⁰ vechini: resmini MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- İki dîvâne esîr-i zincîr
- 18- Şîr-veş ikisi de silsile-bend
Biri hândân biri gâyet gile-mend
- 19- Yanuma geldi hemân bevvâbı
Söyledi gâyet-i mâ-fi'l-bâbı
- 20- Didi ey bâdiye-peymâ-yı hayâl
Tâlib-i sırr-ı teşâvîr-i mişâl
- 21- Buña iklim-i mişâl olmuş nâm
Bundadır hep şuver-i halk temâm
- 22- Vardur ammâ nice ehl-i elbâb
Perde-i hikmet ile revnağ-yâb³¹
- 401a (S) 23- Gel saña göstereyüm şüretüni
Diğkat it aç başar-ı ebretüni
- 24- Açdı ol bâb-ı metîni derhâl
Beni ol âleme kıldı idhâl
- 25- Baña beñzer birisi itdi zühür
Güyyâ kim ben idüm ol manzûr
- 26- Heyet-i bî-eseri sâye-mişâl
Şüret-i şekli hayâl içre hayâl
- 27- O kadar farkımız oldu kâbil
Ki o dîvâne idi ben âkıl
- 28- Didi ey şüret-i ma'nâ-yı dilüm
Reng-bağşâ-yı heyülâ-yı dilüm
- 29- Merhâbâ kendüne hoş geldün hoş
Baña bak kendüni [gör] ey bî-hoş³²
- 30- Burada mür u Süleymân birdür
Zîr-i destân ü Nerîmân birdür
- 31- Ya'nî olsañ da Felâtün-ı zemân
Seni zincîre çekerler ihvân
- 32- Ne şikâyet ne figân dinlerler
Ne fülân bin fülân dinlerler
- 3-
- İcmâl-i İfâde**
- 33- Âkıl iseñ dime Mecnûn'a deli
Yoklasañ her biri bir gûna deli
- 34- Her cihetden görünür bir mecnûn
Her biri bir mey ile mest-i cünûn
- 35- Beste her güşede bir dîvâne
Kimi bülbül kimi de pervâne
- 401b (S) 36- Kimi Mecnûn gibi Leylâ delisi
Kimi Vâmık kimi Azrâ delisi
- 37- Kimi itlerle köpeklerle yatır
Kimi atlarla eşeklerle yatır³³

³¹ yâb: bâb S

³² -S, -MÇ

- 38- Kimi Ferhād gibi tağ delisi
Kimi Şeddād gibi bāğ delisi
- 39- Kimi dīvāne-i kayd-ı şöhret
Kimi şūrīde-i zeyn ü zīnet³⁴
- 4-**
Nizām-ı ‘Ālem Delisi
- 40- Çeşmüme oldı nümāyān evvel
Bir ‘aceb şifte-i tül-i emel
- 41- Pirehen-çāk [u] ‘abā-fersüde
Ser ü destārı türāb-ālūde
- 130a (DT) 42- Köhne mīrās-ı h̄vār-ı h̄āne-ı h̄arāb
Cigeri sīh-i felāketde kebāb
- 43- Beyt-i mevrūşunı vīrān itmiş
Nağd-i iqbālını tālān itmiş
- 44- Bir dilim etmege olmuş muhtāc
Et Yemez Tekkesi³⁵ kelbinden aç
- 45- Ya‘nī ol gice ki külhanda yatar
Güyyiā güşe-i gül-şende yatar
- 46- Dūzağa girse kabūl itmezler
Cānını virse kabūl itmezler
- 47- Kendi zu‘munda h̄ired-mend-i ğayūr
Re‘y-i nezzām-ı umūr-ı cumhūr
- 48- Fikri tanzīm-i mehāmm-ı ‘ālem
İşi tedbīr-i nizām-ı ‘ālem
- 402a (S) 49- Hezeyāna idecek baş-ı kelām
Didi ey tālib-i tedbīr-i nizām
- 50- Neye lāzım bu kadar top u tūfeng
Ne içindür bu kadar fitne vü ceng
- 51- Ne gerekdür bu kadar zindānlar
Ne için katl olunur insānlar
- 52- Bu kadar kal‘a vü ‘asker ne gerek
Bu kadar h̄arb-i mükerrer ne gerek³⁶
- 53- Sebeb-i h̄ilkatimiz ceng midür
Yoksa şahrā-yı zemīn teng midür
- 54- ‘Āleme şıgmadı mı nev‘-i beşer
Cümle mezzūr‘ midür şahrālar
- 55- Analardan ayırıp evlādı
Cenge göndermege n’olsun bādī

³³ -MÇ, -DT

³⁴ -MÇ, -S

³⁵ İstanbul, Davutpaşa İskelesi civarında bulunan Etyemez Tekkesi, Sa’dî tarikatine aittir. (Selami Şimşek, “*Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi’nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ’si*”, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 27; Konya 2007, s. 164).

³⁶ gerek: demek DT

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 56- Merd olan cinsini ızrâr itmez
Belki bir kelbini âzâr itmez
- 57- Bir bināya ki Hüdā virdi nizām
Yaşıyır mı anı itmek i'dām
- 58- Hâbbezâ kâ'ide-i güm-râhî
Şatalar halka 'ibādullâhı
- 59- Bilemem emn ü emân böyle midür
İntizâmât-ı cihân böyle midür³⁷
- 60- Bu midur meslek-i haqqâniyyet
Bu midur şive-i insâniyyet
- 61- Bu midur hâl-i nizâm-ı 'âlem
Bu midur terbiye-i hâş-ı ümem
- 62- Âh bilsem medeniyyet bu midur
Nev'-i insânî himâyet bu midur
- 5-
- 402b^(S) **Neme Lâzım Delisi**
- 63- Çünkü bu lağlakayı eyledi güş
Neme lâzım delisi itdi hürüş
- 64- 'İzzet ü râhatınıñ cebbârı
Kendi âsâyişinüñ cerrârı
- 130b^(DT) 65- Hep kıyâm eylese aşhâb-ı kubür
Zâlimüñ zevkine gelmezdi fütür
- 66- Didi [ki] ey şifte-i bi-iz'ân
Saña mı kaldı nizâm-ı devrân
- 67- Ne çekersin bu kadar rüsvâyı³⁸
Kimse i'mâr idemez dünyâyı
- 68- Ne zemân oldu bu 'âlem ma'mûr
Ne zemân olmadı diller meksûr
- 69- 'Âlem olsaydı kazâyâ râzı
İktizâ eylemez idi kâzı
- 70- Herkesüñ bir heves ü³⁹ meşrebi var
Çünkü bir mezheb ü bir maḥlabı var
- 71- Ne meḥâlib mütevâfık ne 'uḫûl
Ne mezâhib müteḥâbık⁴⁰ ne uşûl
- 72- Her kişi kendi hevâsında uçar
Evc-i maḥşûşî şafâsında uçar⁴¹
- 73- 'İş u nüş eyle bu gün çekme keder
Rûzgâr öyle gelir öyle gider
- 74- Böyledür kâ'ide-i hükm-i felek

37 -S, -MÇ

38 rüsvâyî: sevdâyı S

39 heves ü: hevesi MÇ

40 müteḥâbık: mütevâfık S

41 -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 403a^(S)
- 75- Kimi rāhatda kimi gāmda gerek
Merḥamet eyler iseñ de farzā
Bu kadar ḥalkı ne mümkün irzā
- 76- Birbirini ḳo yesüñ ḥalk-ı cihān
Sen maḳāmında oṭur yan gel yan
- 77- Ḥalkı iṣlāḥ ise aḳṣā-yı emel
Ḥükm-i āfī saña lāzım evvel
- 78- Evvel inkār iderek edyānı
Ṣoñra öldürdiler şeyṭānı
- 79- Mezc idüp emzīce-i efrādı
Müttefik itmelidir ezdādı
- 80- Ne mezāhib ḳala bākī ne sübül
Cümleten maḥv ola aḥkām-ı rūsul
- 81- Cümle ʿālem ide taḡyīr-i uṣūl
Nevʿ-i insān ḳıla tebdīl⁴²-i ʿuḳūl
- 82- Ne cevāmīʿde oḳunsun ṣalavāt
Ne kilīsāda idilsün daʿvāt⁴³
- 83- Cümle dünyāya virüp bir ḳānūn
Ola icrāsına herkes merhūn
- 84- Eyleyüp ʿāleme taʿmīm-i lisān
Tercemān açmaya bezm içre dehān
- 85- Ḥalkı mecbūr-ı ṣevāb itmelidir
ʿĀlemi ehl-i ṣavāb itmelidir
- 86- Ḳalmaya ṣafḥa-i ʿālemdede ḥılāf
Muʿteber olmaya vażʿ-ı eslāf
- 87- İdeler muʿteberān-ı cumhūr
Senüñ efkārūña taṭbīḳ-i umūr⁴⁴
- 131a^(DT)
- 88- Bu fiten-gāh-ı ḳavī-istiḥkām
O zemān belki bulur ḥāl-i niṣām
- 89- Mümteniʿdür bu tedābir-i muḥāl
Çözmez ol ʿuḳdeyi engüṣt-i ḥayāl
- 403b^(S)
- 90- Resm-i dīrīnedür ey bī-irṣād
ʿĀlem-i kevn ü fesād içre fesād
- 91- ʿĀlemüñ zīneti ezdād iledür
Cevherüñ ḳıymeti pülād iledür
- 92- ʿĀḳıl oldur ki bu gün ac degil
Kimsenüñ luṭfına muḥtāc degil
- 93- Er olan rızḳını ṭaşdan çıkarır
Dostunuñ ʿaḳlını başdan çıkarır
- 94- Bulınur nice ḥıred-mend insān
Ādemi cīn gibi çarpar şeyṭān
- 95- Şāḥib-i ṣervet olur ādem olur
Echel-i nās ise de aʿlem olur

⁴² tebdīl: taḡyīr S

⁴³ -S, -MÇ

⁴⁴ umūr: ṣuʿūr S

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 96- Sen de ʿākılsañ eger kâr eyle
Kesb-i⁴⁵ şeytân ile bâzâr eyle
- 97- Merhâmetden ne ziyân gör ne marâz
Saña râhât ola dünyâda ğarâz
- 98- Şaķın aldanmayasın şarrâfa
İtimâd itmeyesin eşnâfa
- 99- Merhâmet itme ķarındaşuña da
Belki öz cânuña da başuña da
- 100- Neñe lâzım senüñ işlâh-ı cihân
(Eyle işlâh umûruñ her ân)⁴⁶
- 101- (Eyle hayvânlara ʿibretle nazar)
(Öyle ihsân u ʿinâyet ne gezer)⁴⁷
- 102- Halkuñ işlâhını hiç alma dile
Belki vâcib degil Allâh'a bile⁴⁸

-6-

Naşîhat Delisi

- 103- Var idi bir de naşîhat delisi
Vaʿz divânesi ğayret delisi
- 404a ^(S) 104- Ağlamış çeħreli şüfi-i ğazûb
Bir gülünc yüzli mürâî-i kezûb
- 105- Bir kucak torba şaķal tâ-be-miyân
Kemerî egri burun tâ-be-tavân
- 106- Vefķ mecmûʿaları ķoynunda
Nüşha cüzdâni daħi boynunda
- 107- Câhil ol rütbede nâ-dân bûdalâ
Ki dimiş ğaķķına baʿzı zurefâ
- 108- Saʿysız tâ bu ķadar cehl olmaz
Cehlüñ ol mertebesi sehl olmaz
- 109- Güçce taşşıl olunur cehl ise de
Mümteniʿdür ne ķadar sehl ise de
- 131b ^(DT) 110- ʿÂleme mişl ü nazîri ğüyâ
Gelmemiş vaķt-i cehâletden tâ
- 111- Kürsîye çıķsa saʿâdetle eger
ʿArşâ çıķmış gibi yüksekden uçar
- 112- O faķâhetlü naşîhatcı baba
Büriyâ üzre şatup halka riyâ
- 113- Elde *mızrâķlı* müheyyâ cedele
Şarmış eţrâfını ğaylî cecele
- 114- Çünki taħrîk-i zebân eyler idi
Böyle başt-ı hezeyân eyler idi

⁴⁵ kesb-i: kesbi S, DT

⁴⁶ Suud el-Mevlevî'nin dipnotu: "Ķavs içindeki ebyât u muşâraʿatı câmiʿ eser Veled Çelebî Efendi ğâzretlerinüñdür." (Parantez içindeki beyitler Veled Çelebî'ye aittir.)

⁴⁷ -MÇ

⁴⁸ -S

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 404b^(S)
- 115- Sā'ati geldi kıyāmet kōpacağ
İşte eşrāt u⁴⁹ alāmet kōpacağ
- 116- O siyāh bez ne arar boynuñda
O muḳavvā ne tūrur ḳoynuñda
- 117- Gör şu kōr piçi o tek gözlük ile
Tolaşır 'ālemi bir yüzlük ile
- 118- Dişini fırçalar ammā çelebī
İçi⁵⁰ cārüb-ı edeb-ḫāne gibi
- 119- Dehri üç yüz sene evvel 'asker
Hep alafranga mı feth eylediler
- 120- Her taraftan görünür bir taşvīr
Büt-perest oldu şağīr ile kebīr
- 121- Bağ şu mel'ün teresūñ hey'etine
Söz ḳabūl itmedi tu şūretine
- 122- Ne naşīhat ne ezān diñlerler
Ġazinolarda yalan diñlerler
- 123- Birini şıtma tūtaydı evvel
Nüşa isterdi gelirdi ne güzel
- 124- Şimdi ammā yazayum dirseñ eger
Nüşhayı ez de şuyın iç dirler
- 125- Şeyhler aldı yine meydānı
Ḳandesin rūḫ-ı revānum Vānī
- 126- Şeyḫ uçmazsa kerāmetle eger
Mu'tekidler uçurur tā-be-ḳamer
- 127- Çoğalup mey-kedenūñ ḳallāşı
Oldı hep ḫalk-ı cihān Bektāşī
- 128- Ne bu menfūr-ı şerī'at-hey'et
Müslümānlıḫ bu mīdur ey nekbet⁵¹
- 129- Hırḳasıyla yıḳasın sikkisini
Başı üzre yıḳasın tekkesini⁵²
- 130- Tekkeler tāt için ise eger
Dümbelaḳlarla duduşur neyler⁵³
- 131- Bir taḳım öldürecek dervişler
Ḫalkı aldar tükürükler⁵⁴ şışler
- 132- O şoğuḳ ses ki tūt ar devrānı
Tōñdurur buz gibi dervīşānı
- 133- Ya ḳadınlarda bu 'ādet ne belā
Ne ḫabāşet ne muşībet ne belā
- 134- Baş düzen cevher-i şeffāf iledür⁵⁵

⁴⁹ eşrāt u: eşrātı S

⁵⁰ içi: g..ti DT

⁵¹ -s, -MÇ

⁵² -s, -MÇ

⁵³ -s, -MÇ

⁵⁴ tükürük: tükürükleri

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 132a ^(DT) **135-** O balık ağı bütün nâfiledür
Gör şu⁵⁶ aşüftenüñ aq paq başını
Zâc-ı⁵⁷ Kıbrısla boyarmış kaşını
- 405a ^(S) **136-** Karnı burnunda buñalmış gebeler
Burnı karnında kocamış⁵⁸ ebeler
137- İnleye inleye bazarı gezer
Kimi yolda toğurur sonra bezer⁵⁹
138- Evde kalmış nice bir kara kurı
Şehr ü etrafı gezer gösgötürü
139- Nev-cevân taze güzel koca arar
Büyü yaptırmak için h'âce⁶⁰ arar
140- O papâzi ile kâfir şapka
Sizi⁶¹ başdan da çıkardı hayfâ
141- Ne rüküş hânıma hürmet kaldı
Ne de babalara hidmet kaldı
142- Gerçi hayretle bakarlardı yüzine
Uymuyor kimse imâmuñ sözine
143- Güşşadan tab'uma sıklet geldi
'Âkıbet 'aqluma hıffet geldi
144- Niyet itdüm hele çıkısun Ramazân
Olaydum tâ 'Arabistâna revân
- 7-
- Bedevî**
- 405b ^(S) **145-** Var idi silsilede bir bedevî
Şîr-i garrân gibi hün-rîz-i kavî
146- Hânçer-i gamzesi cellâd-ı peleng
Tîğ-i ebrûsı ciger-düz-ı neheng
147- Çeşmi ahû gibi vahşet-perdâz
Çehresi şu⁶¹le-i hurşîd-güdâz
148- Yaşısır olsa o çeşm-i pür-fen
Vahşet-âmüz-ı gazâlân-ı Hoten
149- Kâmeti Mısr-ı şecâ'atda herem
Şarşılır kaşr-ı felek başsa kadem
150- Dehen-i laqlakayı⁶² báz itdi
Hezeyân itmege ağâz itdi

⁵⁵ zînet güher-i şâfiledür DT

⁵⁶ Şu: -DT

⁵⁷ Zâc-ı: Şacı

⁵⁸ kocamış: kocalmış DT

⁵⁹ sonra bezer: nâle eyler DT

⁶⁰ h'âce: hoca MÇ

⁶¹ Sizi: seri MÇ

⁶² şafşatayı DT

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 151- Beldede medh idecek ʿālem⁶³ yok
 ʧatalum cennet imiş Ādem yok
- 152- İçtimāʿ itmek ile cemm-i ğafir
 İder elbette hevāyı tağyir
- 153- Nür yok vech-i ahālisinde
 Ne denīsinde ne ʿālīsinde
- 154- İftihārı kuru ʿunvān iledür
 Revnaķı sāhte elvān iledür
- 155- Kimi nıķrīs ile meflüc yatar⁶⁴
⁶⁵
- 132b (DT) 156- Kimi bāsür ile hāli muhtel
 Mażhar-ı sü³-i mücāzāt-ı ʿamel
- 157- Kimi řanbür u kimi aŗveldür
 Kimi rencür u kimi tenbeldür
- 158- Kiminüñ ağızı ķoķar kimi bodur
 Kimi hım hım kimi dilsiz kimi kör
- 159- Kimi aķsaķ kimi kel kimi  olak
 (Genci aŗmak sünepe pırı bunak)⁶⁶
- 160-  omamiřdur hikem-i Rabb-ı ğayür
 Medeniyyetde ne rāhat ne hużür
- 406a (S) 161- Yiyeler mālunı devletlüler
 O fütüvvetlü ħamiyyetlüler
- 162- Medh-i eřrārda mecbür olasın
 Zemm-i ebrārda maʿzür olasın
- 163- Müfteriler seni taķķır ideler
 Bindirüp merkebe teřhır ideler
- 164-  ıķa ħaķķında iki řāhid-i zür
 Seni iʿdām ide ħükkām-ı cesür
- 165-  omayup sende recületden eşer
 Bı-ħayālar seni ħādım ideler
- 166- Müteʿehhil de olursañ farza
 Teng olur⁶⁷ bařuña dār-ı dūnyā
- 167-  eřm-i ħasretle baķup dūnyāya
 İntizār eylesesin ʿuķbāya
- 168- Aĉ gördükçe ciger-pārelerün
 Cigerün pāreleye⁶⁸ yārelerün
- 169- Merħamet eyleyüp eţfāle
 ħānmānuñ vireler dellāle

⁶³ ʿālem: aʿlem MÇ

⁶⁴ Misra: -DT, -MÇ

⁶⁵ Misra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

⁶⁶-DT, MÇ; Suul el-Mevlevi'nin dipnotu: "Bu miřrāʿ nāmıķuʿl-ħuruf ħaķıründür." (Misra Suud Yavısı'ya aittir.)

⁶⁷ olur: ola S

⁶⁸ pāreleye: yāreleye DT

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 3/2 Spring 2008*

- 170- Dest-res olmayasın maqşûda
İttibâ⁶⁹ eylesin⁷⁰ merdüda
- 171- Alup evlâduñı ağuşuñdan
Câmeñi gâşb ideler düşuñdan
- 172- Kızıñı zür ile tezvîc ideler
Hün-ı nâmüsuñı tehyîc ideler
- 173- Saña taqdîm ideler nâ-dânı⁷¹
.....⁷²
- 406b^(S) 174- Şarf-ı 'ömr eylesin medresede
Yine medfün⁷³ olasin vesvesede
- 175- Görmeyüp 'ilm ü hünerden behre
Saña âmir ola bir bed-çehre
- 176- Kendi de ahmağ ola câhil ola
Bî-dirâyet ola nâ-ķâbil ola
- 177- Sen hîred-mend-i müsellemede olasin
Cümle yârândan a'lem olasin
- 178- Yine bir setre ile pîr olasin
Dâ'imâ mazhar-ı taħķîr olasin
- 179- Bu esâret ne belâdur ne belâ
Bu muşîbet ne ezâdur ne cefâ
- 180- İntizâm-ı medenîyyet bu mîdur
Kaşabât içreki 'âdet bu mîdur
- 181- Şuları olsa daħi Āb⁷⁴-ı hayât
Temelinden yere geçsün kaşabât
- 182- Olmağ isterseñ eger merd-i denî
Medenî ol medenî ol medenî
- 133a^(DT) 183- Bedevîyyetdedür âsâyiş-i rûh
Orada bâb-ı meserret meftûh
- 184- Çemen-istân-ı dil-ârâda müdâm
'Āfiyetle ideriz naşb-ı hıyâm
- 185- Āsmânlar gibi çâdırlarımız
Mültecâ-yı fuķarâdur derimüz
- 186- Kânî'iz⁷⁵ nâhnu kaşemna⁷⁶ ile biz
İftihâr itmeyiz eşyâ ile biz
- 187- Beñzimiz bâdeye muhtâc degil
Kîsemiz münhaşır⁷⁷-ı bâc degil

⁶⁹ İttibâ: İbtidâ MÇ

⁷⁰ Eylesin: eyleyeler S

⁷¹ Mısra: -DT, -MÇ

⁷² Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

⁷³ medfün: mevķûf S

⁷⁴ âb: 'ayn S

⁷⁵ kânî'iz: kânîliz DT

⁷⁶ Zuhruf, 43/32: "Rabbînin nimetlerini onlar mı paylaşıyorlar? Dünyâ hayatında onların maişetlerini bile aralarında (onlar değil) biz taksim ettik."

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008

- 407a ^(S) **188-** Sırr-ı insāna ƙodı Rabb-i Celil
Turre-i ğāliye-sādan iklil
189- Ādemūñ sırtına bir post yeter
Kendi ferzend ü zeni dost yeter
190- İktizā eyler ise ceng ü cidāl
Cümlemiz tıĝ-güzārız derhāl
191- Gāhī nisvānlarımız cenge gider
Şafha-i hāk kızıl renge gider
192- Cāʔız olsaydı bize rüsvāyī
Herc merc eyler idik dünyāyı
193- Biz ne vālī ne mevālī biliriz
Ne esāfīl ne eʿālī biliriz
194- Cümlemiz hāl-i müsāvātdayız
Deşt-i pehnā-yı muʾāhātdayız
195- Dāʔimā meskenimiz Cennetdür
Bedeviyet didigūñ devletdür
196- Biz ne teklīf ü tekellūf biliriz
Ne mevāʔid ⁷⁸ ne teʿessūf biliriz
197- ʿĀkılız kimseye medyūn ⁷⁹ degiliz
Medeniler gibi mecnūn degiliz
198- Cinsimiz kimseye maħkūm degil
Kimsemiz hādīm ü maħdūm degil
199- Var ise sende eger ʿaql-ı ƙavī
Bedevī ol bedevī ol bedevī

-8-

Medenī

- 200-** Rū-nümā oldı hemān bir medenī
Ƙahve dīvānesi haşşāşī denī
407b ^(S) **201-** Dem urup ħubb-ı vaţandan derhāl
Eyledi redd ile taţvīl-i maƙāl
202- Didi ey ğūl-i beyābān-ı cünūn
Vʿey ħar-ı vaĥşī-i deşt ü hāmūn
203- Bedevī ƙaƙımı ħayvān gibidür
Şüretā gerçi ki insān gibidür
133b ^(DT) **204-** Ne belādur sefer-i dūr u dırāz
Cān-verler gibi dāʔim tek ü tāz
205- Tıtalum her biri bir ejderdür
Yine izʿāna gelince ħardur
206- Bedeviyette şeref olsa eger
Şīri eylerdi Ĥudā peyĝamber
207- Ne ƙadar olsa ƙavīyyüʔl-aʿzā

⁷⁷ münhaşır: muntazır MÇ

⁷⁸ ʿavāʔid S

⁷⁹ medyūn: meftūn MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 408a^(S)
- 208- 'Aql ü imānı zebündür ammā
Bedevî şāhib-i 'irfān olmaz
Müslümān olsa da insān olmaz
- 209- Medeniyetdedür insāniyyet
Ne gezer⁸⁰ haqqāniyyet⁸¹
- 210- Ne kadar olsa da kezzāb u denī
Bedevīden yine yegdür medenī
- 211- Medeniyetle turur devlet ü dīn
Medeniyetle yürür şer'-i mübīn
- 212- Pād-şāh olmasa dünyā bozulur
Belki kāşāne-i bālā bozulur
- 213- Pād-şāh nā'ib-i peygamberdür
Kālīb-ı 'āleme cāndur serdür
- 214- İhtiyācı yoğiken Rabb-i laţif
İttihāz itdi iki beyt-i şerīf
- 215- Bize irşād için ol Rabb-i kerīm
Medeniyet yolın itdi ta'līm
- 216- Fazl ü iclāl-i kemāl-i beledī
Olamaz kâbil-i ta'rīf ebedī⁸²
- 217- Nedür ol cevhere-i 'aql-ı celīl
Aña pervāne olur Cebra'īl
- 218- Nedür ol bāriqa-i hüsn ü cemāl
Ki fūrūğından erir vehm ü hayāl
- 219- Nedür ol şan'at-ı i'cāz-nümā
Ki tahayyürde qalırlar 'uqālā
- 220- Nedür ol muhtere'āt ol āşār
Nedür ol mübtede'āt ol āşār⁸³
- 221- Hayret-efzā müte'addid işler
Modalar debdebeler cünbişler
- 222- İnceden ince hayālāt-ı raqīk⁸⁴
Tāzeden tāze maqālāt-ı 'amīk
- 223- Göñül eglencesi şīrīn-lebler
Kesme billür gibi ğabğablar⁸⁵
- 224- Sāzlar ğulğuleler mey-kedeler
Bādeler dağdağalar (velveleler)⁸⁶
- 225- Qahvelerde giceler menkıbeler
Ki işidince toğurur gebeler
- 226- Var tiyatroda nice nice 'iber

⁸⁰ Noktalı kısım, bütün nüshalarda boş bırakılmıştır.

⁸¹ -MÇ, -DT

⁸² -DT

⁸³ āşār: efkār DT, MÇ

⁸⁴ raqīk: dakīk MÇ

⁸⁵ -MÇ, -DT

⁸⁶ Parantez içindeki ilave Veled Çelebi'ye aittir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 227- Ki sürer kışşası tā şubha kadar
Mütemeddin olan Eflâṭūn'dur
Kūh u şahraya çıkan mecnündür
- 408b^(S)
134a^(DT)
- 9-**
Ḳurevī
- 228- Ḳurevī menkıbeyi gūş itdi
Ağzımı açdı hemān cūş itdi
- 229- Didi kim işte budur re'y-i kavī
Bī-ḥaberdür medenī vü bedevī
- 230- Medeniyyet ğaraż-ı nefsanī
Bedeviyyet maraż-ı rūḥānī
- 231- Medenī ḥasta-dil-i ḥusrāndur
Bedevī sağ ise de ḥayvāndur
- 232- Birinūñ nevbeti ḥasretle geçer
Birinūñ 'ömrü meşakḳatle⁸⁷ geçer
- 233- Medeniyyet bedeviyyet gibidür
Bedeviyyet medeniyyet gibidür
- 234- Ne anuñ ḥānede āsāyişi var
Ne bunuñ ḥaymede ārāyişi var
- 235- Ḳureviyyetdedür esbāb-ı ḥuzūr
Ādem olsun mı o cennetden dūr
- 236- Ḳaryede olmasa şad 'ömr ü şafā⁸⁸
Mekke'ye dinmez idi Ümm⁸⁹-i Ḳurā
- 237- Ḥāme ol ḳarye-i cennet-tertib
Ki olur sāḥil-i deryāya ḳarīb⁹⁰
- 238- Dāmen-i kūh-ı hevā-dār üzre
Ġibṭa-fermā ola emşār üzre
- 239- Bāğ u rāğı ola etrāfında
Bāğ-bān gezmeye eknāfında
- 240- Ola kırık elli kadar ḥāneleri
Olmaya ḳahve vü mey-ḥāneleri
- 409a^(S)
- 241- İtidāl üzre olup āb u hevā
Ḥāk-i pāki ola iksīr-āsā
- 242- Gelecek mevsim-i feyyāz-ı bahār
Bāğ-ı firdevs ola deşt ü kuh-sār
- 243- Çemen-i sebz ile ferrāş-ı şabā
Ferş ide bāğa bisāt-ı ḥadrā
- 244- Yemyeşil ḳulzüm-i ḥadrā-yı zemīn
Şanki her güşede bir Hızr mekīn
- 245- Olur ezhār ile her cāy-ı direng
Pür-ṭāvus gibi reng-ā-reng

87 meşakḳatle: şakāvetle S

88 'ömr ü şafā: 'ömr-i şafā MÇ

89 ümm: ümem MÇ

90 -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 134b ^(DT) 246- Açılıp zîr-i kabâdan güller
Âh u feryâda gelir bülbüller
- 247- Cüylar 'aşık-ı şeydâya döner
Servler dil-ber-i ra'nâya döner
- 248- Nâf-ı âhûya döner rüy-ı zemîn
Tâ semâvâta çıkar büy-ı zemîn
- 249- Mevsim-i şayfa gelince nevbet
Görünür faşl-ı haşâd u bereket
- 250- O zer-endüd muzer-keş tepeler
Şanasın her birisi kûbbe-i zer
- 251- Bereket-güsterî-i faşl-ı harîf
Bir lisân ile olunmaz ta'rif
- 252- İrişüp hadd-i kemâl-i şemerât
Sû-be-sû bâr-güşâdur şecerât
- 253- Mîvenüñ zevkî olunmaz ta'bir
Âh illâ o mübârek incîr
- 409b ^(S) 254- Bâğdan özgeye tutmam yüzümi
Kızıl elmaya değışmem yüzümi
- 255- 'İzz ü ikbâl ile geldikce şitâ
Yine muhtel olamaz zevk-i kûrâ
- 256- Var iken on iki yaşında şarâb
Neme lâzım cemerât⁹¹ u tef ü tâb
- 257- Medeniyetdeki bârid hâlât
Tõndurur âdemi kat-ender-kat
- 258- Hâşılı 'âkıl olan âdem olan
Cennet-i karyede eyler iskân
- 10-
- Şecr
- 259- Var idi bir de şecâ'at delisi
Ceng dîvânesi kuvvet delisi
- 260- Daha kundağda iken çatlayacak
Tüfek⁹² isterdi atup patlayacak
- 261- O cefâlar kılıcı ğaddâra
Ser-fürü itdi nice bî-çâre
- 262- Ya'nî bir kanlı delikanlı idi
Kılıcı kanlı eli kanlı idi
- 263- Kana kana nice kan içmiş idi
Nice mecrûhı kesüp biçmiş idi
- 264- Kan kardaşı idi seffâhun⁹³
.....⁹⁴
- 410a ^(S) 265- Eline alsa eger şeş-hâne

⁹¹ cemerât: hucerât MÇ

⁹² tüfek: tüfeng DT

⁹³ Mısra: -DT, MÇ

⁹⁴ Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 266- Teng ider şeş-ciheti insâne
Kaldırım dayısı baş rüsvâsı
Gâhice şan'atı taş gavğası
- 267- Dil virüp falyacı bir oğlana
Fetili almış idi dīvāna
- 268- Hezeyānı da şeçrāne idi
Hāşılı tuğralı dīvāne idi
- 269- Der idi Rüstem'iyüm devrānuñ
Ağ danışkası benüm zorbanuñ
- 270- Çatladum ben şu tufengüñ b..kına
Dilerüm uğrasın a'cā okına
- 271- 'Ākıl oldum baña farz oldu ħalāş
Al şu zinciri baba bir yere aş
- 272- Ben deliķanlı iken 'ākıl idüm
'Uķalā meslegine mā'il⁹⁵ idüm
- 273- Baña endiše-i aĥvāl-i peder
Bir keder oldu Baba Tağı kadar
- 274- Ben bu bāğ içre eşek başı mıyum
Ben bu ħammāmda göbek taşu mıyum
- 11-
- Süvārī**
- 275- Var idi bir de 'aceb at delisi
Birini al birini şat delisi
- 410b (S) 276- Hezeyān eyler iken dīvāne
Böyle at sürmüş idi meydāne
- 277- İşte meydān-ı hüner āmāde
Buyuruñ ğitmeyelüm Bağdāde
- 278- Aķçe ile alıvirürse eger
Şimdi begler kula at virmezler
- 279- Var bir ablaķ güzele göñlüni at
Eski ķaltaķ⁹⁶ ise de⁹⁷ üstine yat
- 280- Semerüñ söylenecek ise eger
Kuşkunuñ toğrulacaķdur ey ħar
- 281- Nerede gebre yutan tasma kıran
Nerdedür⁹⁸ toz kıparan tām şarşan
- 282- Çullanup üstine baķ cünbişine
'Āriyetdür ne baķarsın dişine
- 135b (DT) 283- Bu beyābānda yayalıķ tā key
Yürü hey sürtüci ķalkān yürü hey
- 284- Böyledür ķā'ide-i ħalk ekşer
Kimisi na'la kimisi miĥa ķaķar

⁹⁵ mā'il: nā'il MÇ

⁹⁶ ķaltaķ: ķaltaķda MÇ

⁹⁷ de: - MÇ

⁹⁸ Nerdedür: Kandedür DT

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 285- Vākıfım cümle-i esrâra velî
Bilmem 'âlem mi deli ben mi deli
- 12-
- Zen-dost**
- 411a (S) 286- Deli kız nâmına bir ehl-i mezâk
Elleri bâğlı idi kışkıvrak
- 287- Eksik olmazdı yanında hergiz
Dâ'imâ duğter-i rezle bir kız
- 288- Ne başılmağdan alır sâye gibi
Ne aşılmağdan alır hâye gibi
- 289- Nâ-bekâr idi zinâ ehli idi
Sebeb-i cürmi daği cehli idi
- 290- 'Âkıbet oldu şeker-pâreye dūş
Eyledi zehr-i gamı şu gibi nūş
- 291- Mütecennin olup âhîr o cevân
Oldı bu dâr-ı şifâya mihmân
- 292- Şiveye rûh virür güftarı
Nâzı taşvîr ider reftarı
- 293- Al gök câmede bu sîne midür
Şafağ içre gümüş âyîne midür
- 294- Keştî-i vaşlı güzâr itse eger
Bağr-ı endîşeyi lenger eyler
- 295- Lezzet-i vaşlını yazsam derhâl
Hâme destümde olurdu inzâl
- 296- Çıkısa bázâra eger pîrezeni
Ğarğ ider 'âlemi tûfân-ı menî
- 297- Geçdiği yerden akar mâr-ı vişâl
S..k biter başdığı yerde derhâl⁹⁹
- 298- Henüz on dördüne girmiş bir mâh
Çehresi şule saçı nûr-ı siyâh
- 299- Müşterî oldu nice bedr-i temâm
Pederi olmadı hiç kimseye râm
- 411b (S) 300- İstimâ' itdi senüñ 'iffetüñi
Bildi hem silsile-i devletini
- 136a (DT) 301- Ya'nî ey 'aşık-ı zâruñ câmı
Saña tezvîc idecekdür anı
- 302- Çaldı vaşf-ı şeker ile derhâl
Dehen-i tengüme bir parmak bâl
- 303- Hareket kıldı 'urūqumda hevâ
Düşdi a'sâbuma hummâ-yı kazâ
- 304- Şabrumı eyledi yağmâ shehevât
'Aqlumı aldı muhabbet bi'z-zât
- 305- 'Âkıbet dâ'iyye-i hükmi-i kazâ
İzdivâca beni kıldı ırzâ'
- 306- Çünkü dil-h'âhuma uydı kâle

⁹⁹ -S, -MÇ**Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- Şadmân oldı zen-i dellâle
307- Didi kim toğrusı ey serv-i revân
 Tül taqınsuñ başına ‘avret alan
308- Bir güzel ‘avrete düşdüñ ‘ayyâr
 Tâlî‘uñ yâver imiş bahtuñ yâr
309- Duhter-i mihr olıcağ ser-be-lihâf
 Geldi kâbūs gibi şâm-ı zifâf
310- Açılup perde-i zer-befte hemîn
 Geldi dîrbâyî niğâb ile gelin
311- Geldi yanumda oturdı cânân
 Didi hoş geldüñ eyâ rûh-ı revân¹⁰⁰
312- Söyle ey bâğ-ı bahânuñ semeni
 Buraya kağrı nesîm itdi seni¹⁰¹
313- Çekilüp burqa‘-ı ruğ-sâr-ı ‘arūs
 Aşkâr oldı o şeb vech-i ‘abūs
314- Dişleri şüdde-i Şeddâd gibi
 Kaşları medde-i âzâd gibi
 412a ^(S) **315-** Çİnden çehresi baħr-ı mevvâc
 Kİneden sİnesi tûfân-ı lecâc
316- Koltuğundan eger esseydi nesîm
 Mâ-i tesnîmi iderdi tesmîm
317- Kızınuñ oğlı idi bir şıpâ
 Oğlunuñ öz torunu Rîm papa¹⁰²
318- Rûy-ı nâ-pâkine itdikce nigâh
 Dehşetümden toğururdum her gâh
319- Yine el çekmez o keĵ-düm girdâr
 Ejdehâ olsa da bend-i şalvar
320- Kîr ber-cüssede îmân olmaz
 Ser-fürü itmege imkân olmaz
 136b ^(DT) **321-** Bu diyâr içre zenüñdür aħkâm
 Şanma bî-çâre senüñdür aħkâm
322- Merd kim ‘âkıl ü hüşyâr degil
 Burada fâ‘il-i muhtâr degil
323- İhtiyârı karısından şorulur
 Kesb ü kârı karısından şorulur
324- Ne kadar itse de zen zevzeklik
 Karıyı diñlemedür erkeklik
325- Kendi hâneñde otur mestür ol
 ‘İrz ile ‘iffet ile meşhür ol
326- Er olan ‘avretine bende olur
 Kuş südi istese anı da bulur
327- Bu cevâbı işidüp mollâdan
 Ben de çekdüm elimi fetvâdan¹⁰³

100 -S, -MÇ

101 -S, -MÇ

102 -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 3/2 Spring 2008*

- 412b^(S) 328- Bu diyâr içre ki zen mollâdur
S..k yemek ğam yemeden evlâdur
- 329- Sebeb-i ğayret olur sū[?] -i cevâb¹⁰⁴
Eyledüm meclis-i da^vvāya şitâb
- 330- Meclis ammâ ki [?]acâ[?]ib meclis
Ki esâîre münâsib meclis
- 331- Vardı anda müte[?]addid a[?]zâ
Maşlahat-sâz-ı gürûh-ı fuķarâ
- 332- Anlaruñ cümlesi ammâ zen idi
Kimi *sanġūrî*¹⁰⁵ kimi *ney-zen* idi
- 333- Bir nice nâķışatü'l-[?]aķl temâm
İtmiş ol cāy-ı *ferah-nâki* maķâm
- 334- Her biri bir işe olmuş mu[?]tād
Birbirine müteġâlif ezdād
- 335- Her biri kendi hevâsında idi
Fikret-i berk ü nevâsında idi
- 336- Hükmi müstaġkem idi nisvânuñ
Anası aġlar idi merdânuñ
- 337- Göreyen âlet-i müsîķârı
Orada görmeli mü[?]zî karı
- 338- *Dühüh* gizli çalardı a[?]zâ
Yine hiç çıkmaz idi şıyt u şadâ
- 339- Müdde[?]inüñ tutuşup cân-gâhı
Evce peyveste olurdu âhı
- 340- İstikâmet var ise neyde idi
Reng-i ġaclet yalnız meyde idi
- 413a^(S) 341- Yok idi aķçesiz ol bezme giren
Çalar idi düdüġi aķçe viren
- 342- Kimse tel kırmaz idi bir güne
İtibâr eyler idi ķânûna
- 343- Ben uşul ile ki âh eyler idüm
Perdeden gizli niġâh eyler idüm
- 137a^(DT) 344- Şoñra ol dâ[?]ireye şundum eli
Terelellâ ile lelli tereli¹⁰⁶
- 345- Boşanup *dilli düdük* gibi hemân
ġâlümü eyledüm ol kavme beyân
- 346- Didüm ey *zürnâ-zenân-ı* iķbâl
Diñleyüñ başıma geldi bir ġâl
- 347- Beni biñ derde¹⁰⁷ şataşdırdı zenüm
Râġatum kaçdı bozuldı düzenüm
- 348- Her gice ġâneye *zil zürnâ* gelir

103 -MÇ

104 sū[?] -i cevâb: serd-i cevâb S

105 sanġūrî: sanġūr MÇ

106 lelli tereli: yelli yeledi MÇ, DT

107 derde: mihnete DT

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008

- 349- Çekdigüm miḥneti Allāh bilür
‘Acizüm merdüm elümden ne gelir
İki telli şaḳalımdan ne gelir
- 350- Hāzret-i ṭanbūranuñ başı için
Ney-zemūñ egri *kemān* ḳaşı için
- 351- Sāḡaruñ cāzibe-i rüyı için
Ehl-i bezmūñ yüzünüñ şuyı için
- 352- Bezm için neşve için bekrī için
Bādenūñ sekrī için mekrī için
- 353- Emr idūñ bunda¹⁰⁸ ‘adālet yürüsün
Üflerüm yoksa size yuf borusun
- 413b (S) 354- Āh-ı mazlūm cihānı ḳurudur
‘Alīm-allāh işiñüz hep borudur
- 355- 109
- Sizde ḳalır mı bu *mehter-ḥāne*¹¹⁰
- 356- Bānū-yı bezm idüp āheng-i ḥiṭāb
Sözüme virdi zarīfāne cevāb
- 357- Didi ey sille-ḥōr-ı miḥnet-zen
Perdeden çıkma geçüp *dā’ireden*
- 358- ‘Ārife sivrisinek sāz gelir
Cāhile *zūrnā dūhūl*¹¹¹ az gelir
- 359- Sen *uṣūl* añlayıcı ādemsin
Her *maḳām* gözedür maḥremsin
- 360- ‘Arz-ı ḥāl ile olur kār temām
(Çeñe çalmaḳla idilmez itmām)¹¹²
- 13-
- Sebeb-i İmtidād-ı Da‘vā**
- 361- Olmadı ḳābil-i fayşal da‘vā
Uzadı nāle-i *uṣṣāk-āsā*
- 362- Almadum ḥaylī zemān hiç ḥaber
Şoñra naḳl itdi baña bir *mih-ter*
- 363- Ya‘nī ber-vefḳ-i *uṣūl* ü *ḳānūn*
‘Arz-ı ḥāl olmalı yek-ser mevzūn¹¹³
- 364- ‘Arz-ı ḥālüm alup üstād-ı *makām*
İṣṭiḡāl eyledi üç māh-ı temām
- 414a (S) 365- ‘Āḳıbet *rāst* gelüp bir *beste*
Oldı terkīb¹¹⁴-i naḡamdan reste

108 bunda: burda DT

109 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

110 -MÇ

111 dūhūl: davul DT

112 Parantez içindeki mısra Veled Çelebi’ye aittir.

113 -DT

114 terkīb: tertīb S, MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 366- Anı bir *notaya* terkîm itdi
Hey'et-i meclise taq'dîm itdi
- 367- Okuyup¹¹⁵ tarz-ı *tağann*de hemân
Eyledi şüret-i da'vâyı beyân
- 368- İçlerinden birisi itdi kıyâm
Didi uymaz bu maqâle bu *maqâm*
- 369- Bu işe başka *maqâm* olmalıdır
Ya'nî bu kâra *hüzâm* olmalıdır
- 370- Eski kânûnumuza bakmıyoruz
(Tarz-ı mesnûnumuza bakmıyoruz)¹¹⁶
- 371- Eski kânûnda şifâ kalmadı mı
Eski kânûnda nevâ kalmadı mı
- 372- Kâle-i 'âdetimiz hiç şolmaz
Çan olur hâşılı kânûn olmaz
- 373- İşidince bu maqâlâtı re'is
Didi ey mu'teriz-i pür-telbîs
- 374- Eski 'âdetleri terk eyleyelüm
O terennümleri biz n'eyleyelüm
- 375- Pek şakîl olmak ile eski uşul
Bir *maqâm* içre degildür maqbûl
- 376- Kıldı ol dâ'ire-pîrâ-yı nizâm
Cümle da'vâlara *taksîm-i maqâm*
- 377- *Büselikler* meme da'vâsına hâş
İşfahân gözleme da'vâsına hâş
- 414b^(S) 378- Tekke da'vâsına baba *ṭâhir*¹¹⁷
(Mihre *mâhûr*dur emr-i zâhir)¹¹⁸
- 379- Bâde da'vâlarına *şevk-i tarab*
Da'vî-i naqda *muḥayyer* enseb
- 380- *Büse* da'vâsına *gerdâniye*
(Saltanat kârına *sultâniye*)¹¹⁹
- 381- Turre da'vâsına şâyeste *şabâ*
Sîne da'vâsına lâyıq¹²⁰ *şevk-efzâ*
- 382- Hâcı da'vâsına maḥşûş *hicâz*
Bâde da'vâsına lâyıq *şeh-nâz*¹²¹
- 383- Zülf da'vâlarına *beste-nigâr*
Turre da'vâsına da *sünbûle* var
- 384- Da'vî-i derd ü belâya *uşşâk*
Da'vî-i cevri ü ta'addiye *ıraq*

115 okuyup: okutup S

116 Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

117 Baba Ṭâhir: Papa Ṭâhir S

118 Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

119 Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

120 lâ'ik: -DT

121 Baḥ da'vâsına da sünbûle var MÇ: -DT

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008

- 385- Bu uşul ile iş işlâh olsun
Sebeb-i rāhat-ı ervāh olsun
- 386- Baḡş olup ḡāşılı bir kaç nevbet
Bir düzen bulmadı sâz-ı himmet
- 387- Ne *segāh* oldu mü'eşşir ne *dügāh*
İki üç nevbet açıldı efvāh
- 138a (DT) 388- 'Āķıbet āḡir olup mebhāş u¹²² kār
Virdiler nāz u niyāz ile qarār
- 389- *Perde-i evcde* üstād-ı maķām
İtdi da'vāmı temāmen ifhām
- 390- İbtidā kārı pesend eylediler
Şoñra şöyle baña pend eylediler
- 391- Didiler bizdeki kânün-ı 'atıķ
'Avretüñden seni kılmaz tefriķ
- 415a (S) 392- Burada ehl-i taşarruf qarıdur
Ehl-i teklif ü tekellüf qarıdur
- 393- Yūsuf olsañ daḡi ey mihr-i cemāl
Seni zindāna iderler idḡāl
- 394- ḡāşılı vārid olup biñ müşkil
Olmadı anda murādum ḡāşıl
- 395- Hey'ete lā'net idüp her cādan
Çıkdum ol dā'ire-i ḡavḡādan
- 396- Kime itdümse teşādüf derḡāl
(Kıldılar şöyle baña baş-ı maķāl)¹²³
- 397- Didiler kim işidenlerden ırāķ
ḡāneñe sü'-i kadın başmış ayak
- 398- Allāh Allāh ne muşibetdür bu
Eşer-i şive-i cinnetdür bu
- 399- Gördigüñ kendi ḡayālātuñdur
Cümlesi şüret-i ḡālātuñdur
- 400- Şübhe yok 'aķluña noķşān gelmiş
..... 124
- 401- Marāz-ı 'ırķ-ı nisādan nāşī
Başuña düşdi felāket taşı
- 402- Beni ol tārife-i dil-türe
Çekdiler dā'ire-i zincire
- 403- ḡāliyā ḡāne-i zincirdeyüm
Fikr-i ḡīsü-yı girih-girdeyüm
- 404- Ben bu şüretlere¹²⁵ girdüm ammā
Yine mecbür-ı zenānum ḡālā
- 405- Ne kadar olsa daḡi keydi 'azīm
Yine zenden geçemez taḡ'-ı selim

122 mebhāş u: - MÇ, -DT

123 Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

124 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

125 şüretlere: sîretlere MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 415b^(S) 406- Hüd'ası olsa da fevķ'al-āde
Yine zendür sevecek dünyāda
- 407- Ne bilir zevķ-i kūs-i maħrūtı
B..ķ yemiş ya'ni cenābet lūfı
- 14-
- 138b^(DT) **Gulām-pāre**¹²⁶
- 408- Daħi bir gūşede oğlan delisi
Pīr-i mekteb gibi şābiyān delisi
- 409- Nerde görse idi bir deli g..t¹²⁷
..... 128
- 410- G..tünūñ tüyi ağarmış yer yer
Yine dīvāne g..t ardında yeler¹²⁹
- 411- Olsa ālemdede eger imkānı
Ķatlı-i ām eyler idi nisvānı
- 412- Bir adı olmaķ ile duħter-i rez
Āb-ı ħayvān ise de mey içmez
- 413- Almasın ağzına Ķat'ā saķızı
Belki yād eylememiş Aķdeniz'i
- 414- Zene meyl eyler isem nā-merdüm
Āşıķum tāze cevāndur derdüm
- 415- Ārifūñ düşmeni nisvān olmuş
Tūtalum bir de ķız oğlan olmuş
- 416- Baña tağ üsti bütün bāğ olsun
Zene baķmam şol elüm sağ olsun¹³⁰
- 417- Zene şehvetle nigāh eyleyemem
Ya'ni ħatallı günāh eyleyemem
- 418- Ne revādur baña düşmen ü dost
Bezm-i ālemdede disünler zen-dost
- 416a^(S) 419- Ne ķadar olsa da parlaķ ķızlar
Ķalbdur anları tel yaldızlar
- 420- Zene olsun mı ķarīn ehl-i vefā
Ķarınūñ ķalbi yaraķdur zīrā
- 421- Zenlerūñ ādeti pek b..ķ bulaşık
İşleri ķarma ķarışık dolaşık
- 422- Bir kişinūñ ki olur¹³¹ iz'ānı
Eve da'vet mi ider şeytānı

126 Gulām-pāre: -MÇ

127 -MÇ, -DT

128 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

129 -DT

130 Süleymaniye nüshasında altta şöyle bir not bulunmaktadır: "Zeni olmazsa kişinūñ şol eli sağ olsun".

131 olur: olsa S

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 423- 132
 Kadınun şacı uzun ʿaqlı kışa
 424- Vardur ammā nice aḥmak ḥayvān
 Cemʿ ider ḥānede bir kaç nısvān
 425- Çünkü bir ḥānede oldukça dü-zen
 İki şerdür olamaz anda düzen
 426- Birine gelse vişāle nevbet
 Birini şıtma tutar bī-ʿillet
 427- Birisi gülse biri ḳan ağlar
 Belki ḳarnındaki oğlan ağlar
 428- Ḥāmle olsa görüñ ğavġayı
 Tutar oğlan borusı babayı
 429- Birinün ḥātırını yapsa eger
 Birinün ḳalbini vīrān eyler
 430- İkininün gönünü birden yapamaz
 Bir yama iki şikāfi ḳapamaz
 431- Şol cihetden olıcaḳ çehre-nümā
 Şaġ ayakḳabı degil nevʿ-i nisā
 432- Ūlfet-i zen ile rāḥat mı olur
 Hiç ısırganla ṭahāret mi olur
 433- Ez-ḳazā zāhir olursa gözüne
 Tükürür ferc-i benātuñ yüzüne¹³³
 416b^(S) 434- Yine lāzımlı dimişler¹³⁴ ḥükemā
 Eve bir ʿavret ile bir maşā
- 15-
 139a^(DT) **Ṭabīb**
 435- Var idi bir de ṭabābet delisi
 (Ḥasta derdi ile ʿillet delisi)¹³⁵
 436- Bulduġı ḥastayı faşd eyler idi
 Ḳanların dökmege ḳaşd eyler idi
 437- Ḳan ḳuşardı dil-i āvāreleri
 Fitili almış idi yāreleri
 438- (Ḥasteyi dāġlamasa ol mecnūn)
 (Aña olurdu büyük dāġ-ı derūn)¹³⁶
 439- İnḳibāz olsa biri ol düşmen
 İḥtiḳān eyler idi aġzından
 440- Dişe vazʿ eyler idi çeşme-zeni
 Gözde ḳullanmış idi kerpedeni
 441- Artırırdı marazuñ ʿilletini

132 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

133 -S

134 dimişler: dimişdür DT

135 Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

136 -MÇ. Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 3/2 Spring 2008*

- 417a^(S)
- 442- Kimse fehm eylemedi hikmetini
 443- 444- 445- 446- 447- 448- 449- 450- 451-
- 417b^(S)
- 139b^(DT)
- 452- 453- 454- 455- 456- 457- 458- 459-
- Kimse fehm eylemedi hikmetini
 442- 443- 444- 445- 446- 447- 448- 449- 450- 451-
 452- 453- 454- 455- 456- 457- 458- 459-

137 -MÇ

138 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

139 âsmânda MÇ, tâlî'inden S

140 vaqâr u: vaqârı MÇ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 3/2 Spring 2008

- 460- *Ahterî*¹⁴¹den okudum tencîmi
Añladum ma'nî-i *nüh-taḫvîmî*
- 461- Nice çenberleri var gerdünüñ
Geçirür başına Eflâṭün'üñ
- 462- Añlaşılmaz felegüñ dolābı
Çalasın başına *ušturlābı*
- 463- İdemez olsa da 'aql-ı evvel
'Uḫde-i 'ıkd-ı *Şüreyyâyı* ḥall
- 464- Gökde yıldız kadar açgözlü melül
Ḳurş-ı ḥurşide uzatmış keçkül
- 465- Elüme geçse iderdüm şâne
Tîg-i Behrām'ı ser-i *Keyvān'a*
- 466- Sā'ati geldi bulup yıldızını
Zührenüñ 'aḳrebe aldum kızını
- 467- Acıdum eşk-i *benātü'n-nā'şa*
Heft endāmuma düşdi ra'şe
- 468- Gün ṭurur kār-geh-i ḥāk döner
Şanma kim ḳubbe-i eflāk döner
- 418a^(S) 469- Mest-i bî-hüşa su'āl itsünler
Dā'imā gök mi döner yer mi döner

-17-

Kerāmet Delisi¹⁴²

- 470- Var idi bir de kerāmet delisi
Belde mecnūnı velāyet delisi
- 471- Şüret-i zāhirede pîr-i ṭarîḳ
Rāh-ı ma'nāda ḥumār-ı patriḳ
- 472- *Rüşenî* şevki ile yaḳmış dāg
Olmamış andan da göflünce çerāg
- 473- *Gül-şenî* şevkine olmuş bülbül
Almamış anda daḫi şemme-i gül
- 474- *Ḥalvetî*den daḫi ol pîr-i keşîf
İtmemiş taḫliye-i ḳalb-i şaḫîf
- 140a^(DT) 475- *Celvetîye* tutarak sînesini
Ḳılmamış tecliye āyînesini
- 476- Reh-i sa'dîde o efserde-nihād
Olmamış vāşıl-ı semt-i irşād

-18-

Vaşf-ı Mecnūn-ı Şedîdü'l-Cinne¹⁴³

¹⁴¹ "Muslihuiddin Mustafa el-Karahisarî tarafından kaleme alınan Ahterî-i kebir Arapça D Türkçe orta ölçekte bir sözlüktür. Eser çeşitli Arapça sözlüklere müracaat edilip bu kelimelere karşılıklar bulmak suretiyle oluşturulmuştur. Ahterî-i kebirde 24497 madde başı bulunmaktadır. Günümüzde kullanılmayan birçok kelime ve deyim yer alması eserin önemini artırmaktadır." Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak, *Ahterî-i Kebir*, Türk Dil Kurumu (Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü Projesi), 2008 (Basım aşamasında), tanıtım sayfası.

¹⁴² Kerāmet Delisi: -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 477- Çeşmelerde aşılın taş mıyım
Der-i deyr üzreki *pāpās* mıyım
- 478- Ben bu hāmmāmda göbek taşu mıyım
Ben bu büstānda eşek başı mıyım
- 479- Tāze rāstık çekeyüm kaş üzre
Çınkıraklar taqayum baş üzre
- 480- Baş açık yalın ayak zırzırlak
‘Ālemi seyr ideyüm çırcıplak
- 481- Ben delikanlı iken ‘āqıl idüm
Karagöz perdesine mā’il idüm
- 482- Bir babam var iki yüz yaşında
Kehleler pehle doqur başında
- 483- İt gibi yok kıçınıñ şalvarı
Qarnı meydān başı bit bāzārı
- 484- Baña endişe-i aqvāl-i peder
Bir keder oldı Baba Dağı¹⁴⁴ kadar
- 485- Vāqıfım cümle-i esrāra veli
Bilmem ‘ālem mi deli ben mi deli
- 486- Dal daban toz qoparan işte benüm
Tozu toprağa qatan işte ben
- 487- Bir gemüm var anı çekdüm qaraya
Şimdi rağbet güzele maskaraya
- 488- Ala-hiile çıkayum curcunaya
Döneyüm ben de deli fırtınaya

-19-

Şıfat-ı Şā’ir-i Āşüfte-şu’ür¹⁴⁵

- 489- Bī-şu’ür şā’ir-i dānāya hemīn
Bikr-i mazmūn ile bir beyt-i metīn
- 490- Bikr-i mazmūna fedā hūr u melek
Beyt-i rengīne fedā qahr-ı felek
- 491- Beyt-i şā’irde qomaz baht-ı gayūr
Ne şī‘ār u ne şī‘r u ne şu’ür
- 140b (DT) 492- Eyledüm diqqat ile bir nice sāl
Hı‘ābda şūret-i ma‘nāyı hayāl
- 493- Kimse taqlid idemez şan‘atuma
Bu edā hāşşādur fıtratuma
- 494- Şuver-i şī‘re heyülāyım ben
O temevvüclere deryāyım ben
- 495- Qaldı ‘ālemde mu‘ammā-yı emel
Bikr-i mazmūn gibi nā-müsta‘mel

¹⁴³ Vaşf-ı Mecnūn-ı Şedidü’l-Cinne: -S, -MÇ

¹⁴⁴ Baba Dağı: "...Silistre'nin 130 km. şimal-i şarkisinde müstahkem bir kasaba olup, bu kasabanın hevâsı ağırdır." Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996, C. 2, s. 1178; "Makedonya'da bulunan bir dağ", http://tr.wikipedia.org/wiki/Baba_Dağı (Son Erişim Tarihi: 02.02.2008).

¹⁴⁵ Şıfat-ı Şā’ir-i Āşüfte-şu’ür: -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 496- Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Şā'ir ol ister iseñ sū'-i şifāt
497- Şi'rūñ 'ālemde olaydı nef'i
Nef'î'ye geçse dimezdi ef'i
498- Şā'irūñ bir pūla degmez eşeri
Vezne gelmezse dañi mağz-ı seri
499- Ne kaşide ne ğazel diñlerler
Kurye Duryan'ı güzel diñlerler
500- Şimdi eş'ār-ı şifā'yı kim oğur
Derme mihr ü vefā'yı kim oğur

-20-

İşret Delisi

- 501- Dañi bir ğüşede 'işret delisi
Kavm-i rindān ile ülfet delisi
502- Koyulup sāğara mānend-i şarāb
Gözleri şişmiş idi mişl-i ħabāb
503- Mey-fürüşān anı yoldan çevirir
Nağd-i imānuñ alup bāde virir

-21-

Keyfiyyet-i Ser-mest-i Şarāb¹⁴⁶

- 504- Dün gece nā'il-i ümüd oldum
'Ālem-i neş'e'ye Cemşid oldum
505- Pîr-i mey geldi kemā-fi'l-'āde
İki destile mübārek-bāde
506- İçelüm mey içelüm mey içelüm
Hāy hūy ile pey-ā-pey içelüm
507- Ğāh mey ğāh 'arāk nūş idelüm
Derd-i dünyā'yı ferāmūş idelüm
508- Sākīyā dīde-i 'ayyāşuñ için
Bir kadeğ şuñ kerem it yaşuñ için
509- Bir kadeğ şun baña ol şahbādan
Geçeyüm dağdağā-i dünyādan
510- Mündefi' eyleyemez encāmı
Bādeden ğayrısı istiskā mı
141a (DT) 511- Āh o sağızlı büt-bāde-fürüş
Çekindi geçdi bizi öyle ħamūş
512- 'Ālem-i ābda kimdi o güzel
Gice altı şularından evvel
513- O şurāhī gibi sākī çelebī
Elüme geçmiş idi şişe gibi
514- Orada pîr-i muğān ħāzır imiş
Ne 'aceb dīn ulusu kāfir imiş
515- Bir ağızı tağıtarak döndi geri
Karnı şişe-küp gibi geldi pederi

¹⁴⁶ Keyfiyyet-i Ser-mest-i Şarāb: -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 516- Düşdüm *ayağ*ına öpdüm elini
İki bâzu ile şardum belini
- 517- Sen 'imâretde gez ey şüfi-i ħar
Baña divân-ı ħarâbât yeter
- 518- Saña ibrik-i 'ahâret icrâ
Baña inbik-i 'arağ müstercâ
- 519- Ruĥın zînet eylesin âlûde
Neş'e-i râĥ ile ben âsûde
- 520- Ben şehâdetle ölüsem çaĥarak
Baña ħandil yeter câm-ı 'arağ
- 22-
- 418a^(S) **Ekül**
- 521- Var idi Şâmlı bir şaĥş-ı ekül
Ağzın açmışdı mişâl-i *keçkül*
- 522- Ne ħadar yenmeyecek şey var ise
Ne ħadar içmeyecek mey var ise
- 523- Ekl ü şürb eyler idi lezzetle
Pek semirmişdi o keyfiyetle
- 524- Her *pilav* üzre kedi¹⁴⁷ ħanber idi
Ķaşıĥı belde şitâb eyler idi
- 525- Kendisi kepçe idi belde ħazan
Şehri devr eyler idi ħâne-be-ĥân
- 526- Adına dirler idi ħacı *noĥûd*
Kârı her sofrada olmağ mevcûd
- 527- Mi'cesi mi'de degil külĥen idi
(Şanki bir ħoşocaman ĥirmen idi)¹⁴⁸
- 528- Baña *ħuşħuş* dime gönlüm bulanır
Süd gibi *gerdene* ağzum şulanır
- 418b^(S) 529- Şarma *keşmîrûni* gögsün *ħapama*
Nâz ile çehreñi ona *bulama*¹⁴⁹
- 530- Gezme aç gözli rakîbân ile hep
Gözle yerler seni ey şîrin-leb
- 531- Kerem it ĥâlûme ħaşşab-zâde
Ķıyma ħurbân olayum nâ-şâda
- 532- Söyle yanuñdaki *ħuyruğ* kim idi
Ķuzucağum yine *yağum* eridi
- 141b^(DT) 533- Bir *ħadın budı* için bir bûdalâ
Ne revâ kim gice gündüz *bud* ala
- 534- Ten-i pâlûdesine ħılma nazar
'Âşîħânunñ rûĥ-ı revânı titrer
- 535- *Ķamîr işme* ħarışma ħatlan
Yufħadur pek şıĥılır *gözlemeden*¹⁵⁰

147 Kedi: gidi S

148 -MÇ, -DT Parantez içindeki mısra Veled Çelebi'ye aittir.

149 Mısra: -MÇ, -DT

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008

- 536- Ülfetüñ germ ise itme izhâr
Bir şoğukluk yapar elbet ağyâr
- 537- Leb-i dil-ber bize hâzır *helvâ*
Şeyh efendi size mâ-fiş ammâ
- 538- ‘Âşıkum *çorbacın*üñ şan‘atına
Âferîn terbiyye-i hilkatine
- 539- Kaynadup çömlegi her leyl ü nehâr
İşini yaptı *yogurd*ı ağyâr
- 540- Şu *papas yahni*si kim yapıldı
Gördi bî-çäre *imâm bayıldı*
- 541- ‘Âkıl iseñ yeme ‘âlemde haram
Kuşdururlar saña mænende-i cäm

-23-

Vaşf-ı Hırş u Tama‘ vü Ehl-i Ğinâ¹⁵¹

- 542- Daħi bir güşede dîvâne-i māl
Beste-i silsile-i aşüfte-me‘âl
- 543- Varyemezler¹⁵²de ‘adimü’l-aqrân
Māl-ı Kārün’la ma‘mür-ı cihân
- 544- Şarf-ı yek-sâlesi bir kıyye *taħîn*
Daħl-i yek-rüzesi maħşül-ı zemîn
- 545- *Nâm*-ı hem-säye ile perverde
Görmemiş bitî¹⁵³ pülâd u zerde
- 546- Hestî b..ka bulaşma hâ‘ib idi
Eñ temiz hem-demi pîs kâtib idi
- 547- Aña nisbetle be-ğayrû’t-taqlîd
Müsrif ü mibzer idi pinti Hamîd
- 548- Bir de bir gün kıızı bîmâr oldu
Keder itdi gama dū-çâr oldu
- 549- Didiler tekkeye kurbân gönder
Yoksa Kur‘ân okı ey cân-ı peder
- 550- Didi kim zer güher-i cåndadur
Varsa dermân yine Kur‘ân’dadur
- 551- Çünkü dükkânına kurbân geldi
Çıldırup ‘aqluna noğşân geldi
- 552- Oldı ol mîr-i ihsân-ı zemân
Sufre-i dâr-ı şifāya mihmân

-24-

Tama‘¹⁵⁴

150 -DT

151 Vaşf-ı Hırş u Tama‘ u Ehl-i Ğinâ: -S, -MÇ

152 “*cimri, pinti*” anlamına gelen bu birleşik kelime, aynı zamanda İstanbul Dolapdere’de bir soğagım ismidir.

153 bit: kuvvet, gıda.

154 Tama‘: -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 553- Āh ki mālımı itlāf itdüm
Bilmedüm haddimi isrāf itdüm
- 554- Ne idāre ne taşarruf bildüm
Harcı bādī-i teşerrüf bildüm
- 555- Çıkşa eflāke n'ola efgānum
Māl cān yufgasıdur sulţānum
- 142b ^(DT) 556- Āh kim māl u menālum gitdi
Sebeb-i zaḥmet-i ḥālüm gitdi
- 557- Ecr yidüm yemeydüm kāşkī
Māl-dārum dimeseydüm kāşkī
- 558- Aқçedür ḥazret-i settār-ı 'uyüb
Aқçedür perde-i üstād-ı zünün
- 559- Aқçedür kādī-i ḥacāt-ı enām
Aқçedür cāmī'-i lezzāt-ı temām
- 560- Aқçedür var ise ancak iksir
Kımyā gibi idermiş te'sir
- 561- Aқçesiz kimseye nān virmezler
Belki cāmī'dür izān virmezler
- 562- Aқçedür kuvvet-i bāzū-yı düvel
Aқçedür bā'is-i gavga-yı milel
- 563- Aқçedür vāsıta-ı 'aql ü kemāl
Aқçedür rābıta-ı istiklāl
- 564- Yürek ağrısı ciger yāresidür
Faqr dār-ı denide yüz karasıdur
- 565- Ne kemāl ile ne ḥod sāl iledür
Ululuқ şervet ile māl iledür
- 25-
- 419a ^(S) 'Anīd
- 566- Mütē'addid o қadar şahş-ı 'anīd
Ki ider ḥālünü şeytān taқlīd¹⁵⁵
- 567- Gökden indirirseñ eger 'İsā'yı
Zinde itseñ farza Mūsā'yı
- 568- Kimsenüñ kavline olmaz yāver
Nüḥ dir līk dimez peygamber¹⁵⁶
- 569- Gökde ḥurşīd-i müniri münkir
İttikādında 'inādında muşırr
- 570- İttifāқ eylese eşnāf-ı ümem
Müteḥālif görünür anlara hem
- 26-
- Vehhām
- 571- Mütēvesvis o қadar kim vehhām¹⁵⁷

155 taқlīd: tenkīd S

156 -MÇ

157 -MÇ, -DT

- 158
- 419b ^(S) 572- Hem-demi olsa da Cibril-i emîn
Muṭma'in olmaz o vehhâm-ı cebîn
- 573- Kâsem eylerse de Loḳmân-ı ḥakîm
Yine dârûsına olmaz teslîm
- 574- Bir fişildi işdirse kaşmer
Duyulur dağdağası Çîn'e kadar
- 575- Rûzgâr esse eger ber-mu'tâd
Ḥvâb u ârâmı olurdu ber-bâd
- 576- Görse rû'yâda eger bir kaşşâb
Uyumaz bir daḥi çeşm-i bi-ḥvâb
- 143a ^(DT) 577- Ḥabbezâ vesvese-i şeytânî
Şıkılır cennete girse câmi
- 578- Ağlamış çehreli şādân olmaz
Cennete girse de ḥandân olmaz
- 579- Ḥızr elinden bile içmez bi'z-zât
Şunsalar kâse ile Âb-ı ḥayât
- 580- Yeñi dünyâda zuhûr itse vefâ
Rûz u şeb ḥavfe düşerdi bûdalâ¹⁵⁹
- 581- Her dem dîde gibi perde-nişîn¹⁶⁰
..... 161
- 582- Sihr ü efsûn u nazardan şakınır
Pertev-i şems ü kamerden şakınır
- 27-
- Zevce Tekâzası¹⁶²**
- 583- Farâza olsa da elmâs küpeli
Adı ammâ yine şalkımlı deli
- 584- Arkaşaşum baña virmiş kanbûr
Kaḍı kızında da vardur o kuşûr
- 585- Gice menḥûs ile gavğa itdüm
Azıcık örseledüm incitdüm
- 586- Didüm ey torba şakallı ḥayvân
Kaçan insân olacaḳsın insân
- 587- Gîtdiler seyre konu komşu bu gün
Kaḗudan geçdi tokuz yüz payṭon
- 588- Hiç 'inâd eyleme emr it 'Arab'a
Bize de şimdi getürsün 'araba¹⁶³

158 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

159 -MÇ

160 Mısra: -MÇ

161 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

162 Zevce Tekâzası: -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 589- Kuyuda bez yıka-mağdan bezdüm
Çırpıcı'da¹⁶⁴ ne zemânlar gezdüm
- 590- Pâreñüz yoksa efendi ur şat
Hey yalancı ne okursuñ şalavât
- 591- Bak söbek kaldı mı gel konda ma bak
Eskidi gitdi çıkru-ğla tıbâk
- 592- Söyleme diñleyemem ben o sözi
Kalmadı hânemizün dadı tuzı
- 593- Çekilür mi bu kadar zahmet âh
Gayrı artık çekemem illallâh
- 594- Bir kütü sürme ile göz boyama
Git getir şimdi soğuk *bez boyama*
- 595- Hâlâ'ik çignemedem rüz u leyâl
Parçalandı ayağumda postâl
- 596- Yüz virüp kocayı bîzâr itdün
Sen daği dün gece ikrâr itdün
- 143b (DT) 597- Malta çâr-sūsına dek göndereyüm
Şatayum kâfiri erzân vireyüm
- 598- Baña dirlerse de aħbâb-ı neges
Alayum bir koca çirkîn Çerkes

-28-

Geveze¹⁶⁵

- 599- Var idi bir de havâdiş delisi
Hâl-i 'âlemle mebhâiş delisi
- 600- Söz telegrafi haber vapurı
Dâ'imâ nakl-i havâdiş-zürü
- 601- Bir zemân olmuş üstâd-ı gâlat
Katolik mektebe h'vâce-i hâtt
- 602- Sîn ü kâfi çıkarup dîvâna
Meşq-i hâtt itmiş idi şıbyâna
- 603- Tercemân yazılarak konsolosa
Vardı tâ memleket-i Endülüs'e
- 604- İstimâ' eyler idi ol erzel
'Azl u nefyi iki hafta evvel
- 605- Kalbazanlıkda bulup şöhret-i tām
İdeceklerdi vücūdın i'dām
- 606- Başına şapka giyüp ol bî-neng
Paris'e kaçdı hâlâş oldu fireng
- 607- Aldayup kavm-i Yehūdî merdūd
Haylice altun alup oldu Yehūd
- 608- Eyleyüp ser-i çelîpâya yemîn

¹⁶³ Hem elif, hem de ayınla yazılan "araba" kelimesi "arabeli" şeklinde de okunmakla birlikte, sözlükte araba maddesine yönlendirilmekte ve "El, hayvan, buhar, elektrik ile yürür tekerlekli bini" şeklinde anlam verilmektedir." Şair Arab'a ve araba kelimeleriyle cinas yapmıştır.

¹⁶⁴ Çırpıcı: İstanbul'da Ayazma ismiyle de tanınan bir mesire yeri.

¹⁶⁵ Geveze: -S, -MÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 609- *Aynoroz*¹⁶⁶, da keşiş olmuşdı lafın
Çalarak bir iki altun kandil
İşini altun idüp kaçdı rezil
- 610- Nice şüretlere girmiş çıkmış
‘Ākıbet eylediğününden bıkmış
- 611- Gidüp İstanbul’a şarrâf olmuş
Hall olup sım gibi şâf olmuş
- 29-
- 142a ^(DT) **Havâdiş Delisi**¹⁶⁷
- 612- Burada görmüyorum bir *poletik*
Râzdan ehl-i hıred *diplomatik*
- 613- *Alaman*¹⁶⁸, *Nemçe*¹⁶⁹ ile şulh itdi
Minnet Allâh’a ki gavğa bitdi
- 614- *Alaman* ülkesine *Nemçelüler*
*Peşte*¹⁷⁰’den şimdi te’essüfle bakar
- 615- Evvelâ düşmen idi imparator
Moskov’uñ şimdi *lehinden* görünür
- 616- *Paris*’e gitmege degmezse eli
Oğusun bârî hûkûk-ı millî
- 617- *Moskov*’uñ maşşadı *Hindistân*’dur
Şoñra vîrân idecek *İrân*’dur
- 618- Girdi *Şaksonya* kıralı *kupaya*
Kırılıp kaçdı hemân *Avrupa*’ya
- 619- Kurye Duryan¹⁷¹, da havâdiş varmış
Haylî şiddetli mebahîş varmış
- 620- Ne şanâyî’de mahâret görünür
Ne zirâ’atde şikâret görünür
- 621- Güft-gü var yine *Hindistân*’da
Söz olur *Meclis-i Meb’ûsân*’da
- 622- Ne güzel nokçaya düşmüş *Felemeng*
Ne sefer var o havâlîde ne ceng
- 623- *Garibaldi*¹⁷² yine bir renge girer

¹⁶⁶ Aynoroz, Yunanistan’ın kuzeyinde Selanik’in kuzey doğusunda yer alan ve manastırlarıyla meşhur bir beldedir. (Geniş bilgi için bz. Şemseddin Sami, *Kamusu’l-a’lam*, C. 1, s. 520).

¹⁶⁷ Havâdiş Delisi: -S, -MÇ

¹⁶⁸ Almanya.

¹⁶⁹ Osmanlıların, Avusturya’ya ve halkına verdiği ad.

¹⁷⁰ Macaristan’ın başkentidir.

¹⁷¹ Kurye Duryan/Doryan hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, beyitten 19. yüzyılda gayrimüslimler tarafından çıkarılmış bu isimde bir mecmua olabileceği kanaatindeyiz.

¹⁷² “Giuseppe Garibaldi (d. 4 Temmuz 1807 D ö. 2 Haziran 1882) İtalya Devleti’nin kurulmasına öncülük etmiştir. İtalyanlar tarafından İtalya’nın en büyük kahraman ve yurtseverlerinden biri olarak kabul edilir. Kişisel olarak pek çok askeri mücadeleyi yönetti ve birleşik İtalya düzenini getirdi. İki Dünyanın Şovalesi yapıldı.”
http://tr.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Garibaldi (Son Erişim Tarihi: 02.02.2008).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 624- Kān ider *Nemçe* ile cenge girer
Eve lâzımsa efendi *ekmek*
İktizādur saña buğday *ekmek*
- 625- El-cevā'ib¹⁷³ yaturup Bercīs'i
Ġarb içinde oğunur şarkısı
- 626- *İsveç*'i almak için arka gerek
Mösyö Yusmak'a Danimarğa gerek
- 420a ^(S) **-30-**
Haşūd
- 627- Biri kār eylese Hindistān'da
Bu zarar-dīde olur Sūdān'da
- 628- İstemez emn ü emān oldığını
Göremez kimsede cān olduğunu
- 629- Zālimūñ gelse elinden farzā
Nev'-i insānı iderdi ifnā
- 144a ^(DT) **-31-**
Acül
- 630- O kadar acim-i rāh-ı acele
Geçer ef'ālinde¹⁷⁴ şeytānı bile
- 631- Sükkeri ansa eger huddāma
İki sātada varırlar Şām'a
- 632- Bulmadan şuret-i güftarı hitām
İşi isterdi müheyyā vü temām
- 633- Ayağ üstinde ta'am eyler idi¹⁷⁵
Kā'imen¹⁷⁶
- 420b ^(S) 634- Ne me'āl añlaşılır kālinden
Ne ġaraz fehm olunur hālinden
- 635- Biri birine qarışmış kelimāt
Bī-me'āl idi mücerred eşvāt
- 32-**
Kāhil¹⁷⁷
- 636- Bir gün ol turfe girān-cān-ı baḡḡāl
Gördi bir güclü tūvānā ḡammāl
- 637- Didi ey kuvvet-i zahr-ı ādem¹⁷⁸
Bār ber-düş şanādīd-i ümem
- 638- Arkaşaşum iki çeşmüm ḡammāl

173 cevā'ib: halk arasında dolaşan haberler.

174 ef'ālinde: ef'ālde MÇ

175 Mısra: -MÇ

176 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

177 Kāhil: Tenbel DT

178 ādem: ālem DT

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008

- 421a^(S)
- 639- İtme bār oldığıma istişkāl
Saña düşdüm buraya koyma beni
- 640- Sen de göster saña lāyık düşeni
Ne kadar olsa daḥi bār şakīl
‘Acz ü noḡşānuma eyle taḥmīl
- 641- Al beni arḡaña deryāya bırak
Baña ehven geliyor istiḡrāk
- 642- Şıkletüm var çekebilmem her gāh
Dār-ı dünyādan uşandum billāh
- 643- Dil-i ḡammālda raḡm eyledi cūş
İtdi ol bār-ı şakīli ber-düş
- 644- Yolda bir merd-i merāhim-pīşe
Görecek başladı teftişe¹⁷⁹
- 645- Tenbelüñ ḡāline olduḡda ḡabīr
Acıdı ḡāline raḡm eyledi mīr¹⁸⁰
- 646- Saña baḡş itdüm o maḡzende otur
Āḡir-i ‘ömrüñe dek raḡat sür
- 647- Saña tā merge kadar kāfidür
Belki tā maḡşere dek vāfidür¹⁸¹
- 648- Didi ey luḡf u ‘ināyet kānı
Aḡzuma kim şoḡacaḡdur nānı
- 649- Didi kim mīr¹⁸² iki destüñ var
İle¹⁸³ muḡtāc degilsin her bār
- 144b^(DT)
- 650- İşidince bu cevābı tenbel
Didi ḡammāla ne lāzım bu cedel
- 651- İstimā‘ eyleyecek vaḡtüm yoḡ
Hem nizā‘ eyleyecek vaḡtüm yoḡ
- 652- Yürü deryāya bırak bendeñüzi
Cāy-ı rāḡat görürüm ben deñizi
- 653- Nān için loḡma için rüz u şebān
Ne belā zaḡmet-i taḡrīk-i zebān
- 421b^(S)
- 33-
Ġazūb
- 654- Aḡlamış çehrelı bed-lehce ġazūb¹⁸⁴
..... 185
- 655- Her zemān nāşiyesi çin ber-çin¹⁸⁶

179 Vezin kusurludur.

180 mīr: pīr S

181 -S

182 mīr: beg DT

183 ile: aña DT

184 Mısra: -MÇ

185 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 187
- 656- Biñ sefer toğsa da insân olmaz
Cennete girse¹⁸⁸ de ħandân olmaz
- 657- Nür yok şüret-i menĥüsunda¹⁸⁹
..... 190
- 658- Nâ-mübârek ħadem-i menĥüsü
Ėurudur ħulzüm ü oĥyânüsü
- 659- Dîn ü imân ile 'avret¹⁹¹ mezheb
Sebb ü düşünâmına dü-ĥâr idi hep
- 660- Belki de ħâlîb-ı dehrûñ rûĥı
Ėanĥer-i mantıĥınıñ mecrûĥı
- 661- Anaĥolu'ya ešek Türk avanaĥ
Rümeli ĥalkına iblîs ĥıtaĥ¹⁹²
- 662- Göze geldikçe o bî-şerm ĥıban
Böyle eylerdi ĥazûbâne nigâĥ¹⁹³
- 663- 'Arab evlâdına nân-kör fellâĥ
'Acem olursa kıızılbaş seyyâĥ
- 664- Arnabüd olsa¹⁹⁴ cigerci dellâk
Kürd'e ĥingâne yezîd-i nâ-pâk
- 665- Darılıp bir ĥelebî ĥorbacıya
Sebb ider yetmiş iki biñ ĥacıya¹⁹⁵

186 Mısra: -MÇ

187 Mısra, bütün nüshalarda noktalı bırakılmıştır.

188 girse: irse MÇ

189 Mısra: -MÇ

190 Noktalı kısım bütün nüshalarda boş bırakılmıştır.

191 'avret: 'avret ü DT

192 -DT

193 -S, -MÇ

194 olsa: olursa DT

195 Suud el-Mevlevî'nin dipnotu: "Bu eşer de burada ĥalmış ma'atteessüf itmâm olunmamışdır. Siyâĥ u sibâka nazarana ĥitâma takarrüb itdigi anlaşılıyor. Mükerreren taĥşîye olunduğı vechile ebyât arasında açık bırakılan mahaller müsveddenüñ tarz-ı taĥrîrinüñ 'aynıdır. Bu tarzdan anlaşılır ki araya ba'zı ilâve idilecek beytler taşavvur idilmiş fakat yazılmamışdır. Ėavs içindeki ebyât u muşâra'atı cāmî'e eşer Veled Ėelebî Efendi ĥazretlerinüñdür."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, Ayşegül, “Divan Şiirinde Cünûn ve Mecnûn Kavramları ile Bu Kavramların Fehim-i Kadim Divanı’ndaki Kullanımı”, *Bilig*, sayı: 41, 2007.
- ATALAY, Mehmet, *Yenişehirli Avnî Bey Farsça Divan*, Aktif Yayınları, Erzurum 2005.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet "Yenişehirli Avnî Bey ve Mir’ât-ı Cünûn", *Symposium* (Ayrı basım), nr. 1, İstanbul 1965.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993.
- KIRKKILIÇ, SANCAK, Ahmet, Yusuf, *Ahterî-i Kebir*, Türk Dil Kurumu (Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü Projesi), Ankara 2008 (Basım aşamasında).
- ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.
- PALA, İskender , *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.
- PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.
- SOMAKÇI, Pınar , “Türklerde Müzikle Tedavi”, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı : 15, 2003.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu’l-A’lâm*, Kaşgar Neşriyat, c. 2, Ankara 1996.
- ŞİMŞEK, Selami, “Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi’nin Hayatı, Eserleri ve Mecnûa-yı Tekâyâ’sı”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 27; Konya 2007.
- TURAN, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili (Tenkitli Metin)*, *Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1998.
- ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifat Yayınları, İstanbul, 1999.
- www.princeton.edu/~rbsc/department/manuscripts/islamic.html. (Son Erişim Tarihi: 15.01.2008).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Yenişehirli Avnî Bey, *Külliyyat-ı Divan-ı Avnî*, Süleymaniye Ktp.
Yazma Bağışlar, 4356.

Yenişehirli Avnî Bey, *Yenişehirli Şair Avnî'nin Basılmamış Eseri*,
Millî Kütüphane, 06 Hk 1011.

YILMAZ, Necdet, "XVII. Yüzyılda Ulemâ-Meşâyih Münâsebetleri",
(www.osmanli.org.tr/osmanlitasavvufu-8-360.html), (Son
Erişim Tarihi: 25.04.2008).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*